

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Azijos studijų (Artimųjų Rytų) programos studentas

MATAS VAIČIULIS

Turkijos strateginės autonomijos siekis: santykių su JAV dinamika ir Rusijos vaidmuo karinėje bei energetikos politikoje 2015–2022 m. laikotarpiu

BAKALAURO DARBAS

Vadovas – jaunesn. asist. Fabio Belafatti

Vilnius, 2025

Vaičiulis, Matas. Turkijos strateginės autonomijos siekis: santykių su JAV dinamika ir Rusijos vaidmuo karinėje bei energetikos politikoje 2015–2022 m. laikotarpiu.: bakalauro darbas / Matas Vaičiulis, Azijos studijų (Artimųjų Rytų studijų) programos studentas; mokslinis vadovas jaun. asist. F. Belafatti; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2025. – 50 lap. – Mašinr. – Santr. angl.– Bibliogr.: p. 37- 44 (73 pavad.).

Vaidmenų konfliktai, vaidmenų teorija, strateginė autonomija, diskurso analizė, Artimieji Rytai.

Bakalauro darbo objektas – Turkijos vaidmens konstravimas regione ir santykiuose su JAV per strateginės autonomijos diskursą bei Rusijos, kaip alternatyvaus partnerio, vaidmuo šio diskurso struktūroje. Darbo tikslas – Ištirti Turkijos užsienio politikos strateginės autonomijos diskursą ir kaip suartėjimas su Rusija veikė Turkijos ir JAV santykių dinamiką 2015 – 2022m. laikotarpiu. laikotarpiu. Darbo uždaviniai: išanalizuoti Turkijos ir JAV interesų Sirijoje skirtumus ir kaip jie veikė dvišalius santykius bei kokį poveikį tarpusavio santykiams turėjo Rusijos įsitraukimas į konfliktą; ištirti Turkijos ir Rusijos karinio bendradarbiavimo svarbą Vašingtono ir Ankaros santykiams; išanalizuoti, kaip Turkijos siekis tapti regiono energetikos centru veikia Ankaros strateginės autonomijos idėją ir kokį vaidmenį šiame procese atlieka bendradarbiavimas su Rusija. Tyrimo objektu tapo Turkijos valdžios retorika ir įgyvendinti politiniai veiksmai, kuriais buvo siekiama įtvirtinti nepriklausomo regioninio lyderio vaidmenį per strateginės autonomijos diskursą. Remiantis tarptautinių santykių vaidmenų teorija bei naudojant diskurso analizės metodologiją buvo atskleista, jog nuolatiniai vaidmenų konfliktai su JAV paskatino Turkiją vystyti savarankiškesnę ir autonomiškesnę užsienio politiką. Nors Rusija tapo svarbia alternatyva JAV, Ankaros ir Maskvos suartėjimas netapo nauju aljansu, o verčiau pragmatine partneryste orientuota į konkrečius karinius ir energetinius politinius tikslus. Aiškus Turkijos ir Rusijos tarpusavio vaidmenų pripažinimas leido Turkijai stiprinti savo kaip nepriklausomo regiono lyderio rolę Artimuosiuose Rytuose. Vis tik didėjantis Turkijos energetinis integralumas su Rusija kelia naujas tarpusavio priklausomybės dilemas ir komplikuoja Ankaros galimybes realizuoti strateginės autonomijos ambiciją. Šis bakalauro darbas naudingas tiriantiems Turkijos užsienio politikos viziją, jos strateginės autonomijos idėją ir vaidmenų teorijos taikymą dvišaliuose valstybių santykiuose.

Turinys

Įvadas	4
Teorinis pagrindas	5
Metodologija	7
Literatūros analizė	8
1. Turkijos ir JAV santykiai Sirijos karo kontekste	11
1.1 Sustiprėjusi santykių krizė po nepavykusio 2016 m. perversmo Turkijoje	14
1.2 JAV karių pasitraukimas iš Sirijos ir operacija „Taikos pavasaris“	18
2. Turkijos ir Rusijos suartėjimas Sirijos karo kontekste.	22
2.1 Karinis Ankaros ir Maskvos bendradarbiavimas ir S–400 įsigijimas	26
3. Turkijos energetikos ambicijos: Maskvos įtaka ir strateginės autonomijos dilema	30
3.1 Turkija – regiono energetikos centras	30
Išvados	35
Bibliografijos sąrašas	37
Summary	45
Priedas 1. Darbe panaudotos citatos	46

Ivadas

Turkijos Respublikos (toliau – Turkijos) ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) santykiai pastarąjį dešimtmetį buvo drebinami vis naujų išbandymų. Išaugusios Turkijos regioninės ambicijos neretai kirtosi su Vašingtono Artimųjų Rytų regiono politikos darbotvarke. JAV ir Turkijos strateginis aljansas ilgą laiką priklausė nuo JAV įgyvendinamos politikos regione, tačiau tai pasikeitė antrajame XXI amžiaus dešimtmetyje. Sirijos karo kontekste iškilusios saugumo grėsmės privertė Turkijos valdžią permąstyti savo regiono politiką ir paskatino užimti aktyvesnį vaidmenį Artimuosiuose Rytuose ir visoje globalioje geopolitinėje struktūroje. Naujausios Turkijos pastangos vykdyti savarankiškesnę užsienio politiką rodė ir šalies užsienio politikos tęstinumo išlaikymą, ir pokyčius ieškant naujų alternatyvų (Kara 2023, 432). 2018 metų sausio mėnesį Turkijos prezidentas Recep Tayyip Erdoğan savo pasakijoje kalboje pareiškė, jog „Mūsų šūkis „Pasaulis yra didesnis nei 5“ yra didžiausias kada nors vykęs pasipriešinimas pasaulinei neteisybei“ (žr 1.1 priedą). Šia naujai paskelbta Turkijos užsienio politikos idėja prezidentas pabrėžė, jog Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje esančios penkios nuolatinės narės nėra vienintelės ar svarbiausios ir Turkijai nėra priimtina esama globali sistema (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı 2018). Turkijos ir JAV nesutarimai sprendžiant Sirijos karo baigtį pastūmėjo Ankarą siekti didesnės strateginės autonomijos nuo JAV ir užimti aktyvesnį vaidmenį regione (Kara 2023, 437). Esminiai transatlantinių partnerių nesutarimai išryškėjo Sirijos kurdų klausime. Jungtinės Amerikos Valstijos rėmė Sirijos liaudies apsaugos dalinius (toliau – YPG), JAV rėmė ir ruošė sukilėlius kovai prieš Irake ir Sirijoje veikiančius Islamo valstybės (toliau – ISIS) kovotojus. Tuo tarpu Ankara taip pat dislokavo savo pajėgas ir įvykdė keletą specialiųjų operacijų šiaurinėje Sirijos dalyje, kad sulaikytų YPG ir nustumtų juos nuo Turkijos sienos (Şenyurt 2024, 361). Pagrindinis Turkijos ir JAV politikos išsiskyrimas buvo tai, kad Turkija YPG laiko teroristine organizacija, priklausančia Kurdistano darbininkų partijai (toliau – PKK), kuri yra atsakinga už dešimtis teroristinių išpuolių Turkijoje. Nors JAV taip pat traktuoja PKK kaip teroristinę organizaciją, tačiau daro skirtį tarp jos ir remiamų YPG. Tai bene esminis klausimas Ankarai, kuri tokią JAV paramą kurdų kovotojams matė kaip didžiulę grėsmę turkų nacionaliniam saugumui (Şenyurt 2024, 372). Išryškėjus šiems nesutarimams dėl kurdų, Turkijos užsienio politikos kryptis pastebimai pakito. Ankara suaktyvino savo karinį vaidmenį regione ir sustiprino bendradarbiavimą su Maskva karinėje ir energetikos srityse. Šis Turkijos strateginio vaidmens pokytis regione nustebino NATO sąjungininkus ir pademonstravo, jog Ankara ne tik retoriniu, bet ir konkrečių veiksmų lygiu ieškojo alternatyvių užsienio politikos sprendimų, vadovaudamasi savo regioninės galios vizija (Lenore 2023).

Turkijos siekis tapti regiono energetikos centru tapo viena iš strateginės autonomijos diskurso sudedamųjų ašių, tačiau augantis integralumas su Maskva išskėlė naujus iššūkius siekiant nepriklausomos užsienio politikos (Yılmaz 2023, 718). Turkijos strateginės autonomijos tema yra ypatingai aktuali. Turkijos ir JAV santykių dinamika yra vienas iš svarbiausių veiksnių formuojančių Artimųjų Rytų saugumo architektūrą. Strateginės autonomijos analizė ne tik atskleidžia gilesnius Ankaros ir Vašingtono santykių iššūkius ir vizijų išsiskyrimus, bet ir padeda suprasti bendrą tendenciją, kodėl vis daugiau augančių galių nebenori likti tik mažesniais partneriais ir siekia vystyti nepriklausomą užsienio politiką. Rusijos vaidmens analizė Turkijos ir JAV santykių dinamikoje padeda geriau suprasti kaip ši valstybė veikia Vakarų strateginį vientisumą per dvišalius santykius ir kokį pavojų tai kelia aljanso vienybei. Šiame kontekste Turkijos strateginės autonomijos siekis tampa ne tik nacionalinių ambicijų išraiška, bet ir reikšmingu iššūkiu nusistovėjusiai transatlantinio saugumo tvarkai. Todėl Turkijos ir JAV santykių analizė, ypač atsižvelgiant į Rusijos vaidmenį, leidžia giliau pažvelgti į platesnes jėgų perskirstymo tendencijas šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje.

Darbo tikslas: Ištirti Turkijos užsienio politikos strateginės autonomijos diskursą ir kaip suartėjimas su Rusija veikė Turkijos ir JAV santykių dinamiką 2015 – 2022m. laikotarpiu.

Probleminis klausimas: kaip Turkijos ir Rusijos karinis ir energetinis bendradarbiavimas paveikė JAV ir Turkijos santykius Sirijos pilietinio karo kontekste 2015–2022 metų laikotarpiu?

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Turkijos ir JAV interesų Sirijoje skirtumus ir kaip jie veikė dvišalius santykius bei kokį poveikį tarpusavio santykiams turėjo Rusijos įsitraukimas į konfliktą.
2. Ištirti Turkijos ir Rusijos karinio bendradarbiavimo svarbą Vašingtono ir Ankaros santykiams.
3. Išanalizuoti, kaip Turkijos siekis tapti regiono energetikos centru veikė Ankaros strateginės autonomijos idėją ir kokį vaidmenį šiame procese atliko bendradarbiavimas su Rusija.

Teorinis pagrindas

Šiame bakalauro darbe Turkijos užsienio politika ir santykiai su JAV bei Rusija bus analizuojami iš netradicinės perspektyvos. Absoliuti dauguma darbų, kuriuos galima surasti, analizuoja Turkijos užsienio politiką ir jos dvišalius santykius, remiantis neo–realistine ar neoklasikinio realizmo teorija, kuria dažniausia aiškinama anarchiška tarptautinės sistemos struktūra. Vis tik šiame darbe pasirinkta kitokia teorinė prieiga ir bus remiamasi vaidmenų teorija.

Užsienio politikos tyrimų srityje vaidmenų teoriją pirmasis pateikė K. J. Holsti (1970), savo leidinyje „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“. Jis vaidmenų teoriją perėmė iš sociologijos ir psichologijos mokslų, kuriuose ši teorija jau buvo gerokai iširta. Vaidmenų teorija užsienio politikos analizėje nagrinėja, kaip valstybių tapatybės ir vaidmenys, kuriuos jos pačios suvokia, daro įtaką jų elgesiui tarptautiniuose santykiuose. Ji teigia, kad valstybės turi konkrečius įsitikinimus apie savo vaidmenis, pavyzdžiui, kad jos yra taikdarės, agresorės ar tarpininkės, tai lemia jų užsienio politikos sprendimus ir veiksmus (Özdamar 2024, 5). Ši koncepcija aiškina, kad užsienio politika grindžiama ne tik materialiais interesais, bet ir nacionaliniais vaidmenų suvokimais bei tarptautiniais lūkesčiais. Teorijoje pabrėžiamas svarbus lyderių vaidmuo apibrėžiant ir įgyvendinant šiuos nacionalinius vaidmenis, nes jų suvokimas apie valstybės identitetą gali daryti didelę įtaką užsienio politikai. Pasak įvairių teorijos aiškinimų, vaidmenys kuriuos pasirenka valstybės ar individai, gali būti veikiami įvairių išorinių veiksnių tokių kaip – tarptautinių normų ar kitų veikėjų, taip pat pozicijos pasirinkimui įtaką daro ir vidinės priežastys, pavyzdžiui, valstybės istorija, kultūra ar kiti vidaus interesai. Vaidmenų teorija gali būti taikoma įvairiais analizės lygmenimis – individo, valstybės ir sistemos lygmenimis. Visa tai parodo, kokia plati yra vaidmenų koncepcija ir kokią aiškinamąją, organizacinę ir aprašomąją vertę turi vaidmenų teorija (Thies 2010, 14).

Vaidmenų teorijos aiškinimu, tarptautiniuose santykiuose valstybės veikia pagal tam tikrus vaidmenis, tačiau kartais susiduria su rolių konfliktais, kai skirtingi vaidmenys kelia prieštaravimus arba yra primetami išorės veikėjų. Konfliktai tarp vaidmenų dažniausiai įvyksta tada, kai valstybė ar individas užima kelias pozicijas, kurios prieštarauja viena kitai ir yra sunkiai suderinamos (Thies 2010, 10). Vienas iš tokios situacijos pavyzdžių yra Turkijos užimamas vaidmuo NATO saugumo politikoje ir jos ambicijos tapti regiono energetikos centru. Taip pat rolių konfliktai atsiranda, kai vienas sistemos narys daro įtaką kitam ir primeta jam naują rolę. Tokiu būdu stengiamasi formuoti kitų valstybių vaidmenį darant spaudimą ir formuojant naujus lūkesčius (Özdamar 2024, 7).

Taigi, šiame darbe bus nagrinėjama būtent tai, kaip Turkijos užsienio politika metė iššūkį JAV galiai regione ir kaip siekta vystyti labiau alternatyvią užsienio politiką bei kokį vaidmenį šioje dinamikoje atliko Rusijos Federacija. Bus analizuojami Turkijos veiksmai ir retorika dėl netenkinančio vaidmens Vakarų dominuojamame galių modelyje. Darbe bus atliekama diskurso analizė, vertinama, kaip Turkija formuoja savo poziciją santykiuose su JAV.

Metodologija

Siekiant atsakyti į darbe išsikelto problemą ir tikslą, Turkijos užsienio politika bus analizuojama pasitelkiant diskurso analizės metodą. Diskurso analizė – tai kokybinis tyrimo metodas, skirtas nagrinėti, kaip per kalbą, tekstus ir simbolinius veiksmus formuojamos tam tikros idėjos, ideologijos bei galios santykiai (Johnson, McLean 2020, 381). Diskursas veikia kaip socialinė praktika, todėl jis ne tik atspindi, bet ir aktyviai formuoja politinę realybę. Foucault (1978) teigia, kad diskursas egzistuoja tam tikrame galios ir žinių santykių kontekste, o dominuojančios idėjos įsitvirtina ne tik dėl savo turinio, bet ir dėl jų sąsajų su valdžios struktūromis (Johnson, McLean 2020, 377).

Pasitelkiant diskurso analizę, šiame darbe siekiama išanalizuoti, kaip Turkija formuoja ir vysto savo strateginės autonomijos diskursą, ir kaip šio diskurso įgyvendinimas veikė Ankaros santykius su Vašingtonu ir Maskva 2015–2022 m. laikotarpiu. Diskurso analizė leis suprasti, kaip politiniai veikėjai, institucijos konstruoja naratyvus ir formuoja viešąją nuomonę, pateikdami tam tikrus veiksmus kaip naudingus ar neišvengiamus. Šis metodas padės atskleisti ne tik oficialią retoriką, bet ir gilesnius ideologinius bei strateginius motyvus, kuriais Ankara grindžia savo nepriklausomos užsienio politikos siekį. Darbas remsis oficialiais dokumentais, politikų ar įtakingų asmenų pasisakymais Turkijos ir tarptautinei žiniasklaidai bei socialinėse medijose. Analizuojant šaltinius bus siekiama identifikuoti pagrindinius Turkijos strateginės autonomijos diskurso argumentus, retorines priemones ir konkrečius politinius veiksmus, tampančius diskurso dalimi. Taip pat bus nagrinėjama, kaip šiame diskurse konstruojami JAV ir Rusijos vaidmenys – ar Rusija pateikiama kaip alternatyvus strateginis partneris, o JAV kaip ribojantis veiksnys, ar diskursas yra lankstesnis ir labiau pragmatinis. Galiausiai, tyrimas sieks nustatyti, kiek Turkijos strateginės autonomijos diskursas buvo įgyvendintas praktiniuose užsienio politikos veiksmuose, o kiek tik retoriniu lygiu.

Dėl tyrimo apimties neįmanoma aptarti visų Turkijos ir JAV bendradarbiavimo sričių, todėl šis darbas fokusuosis į Ankaros karinės ir energetikos politikos aspektus, kurie neatsiejamai veikiami Rusijos įtakos ir tiesiogiai veikia regiono saugumo struktūrą ir stabilumą bei kelia įtampą tarp NATO valstybių.

2015–2022 m. laikotarpis pasirinktas dėl svarbių geopolitinių pokyčių, kurie turėjo įtaką Turkijos strateginės autonomijos diskurso formavimui ir santykiams su JAV bei Rusija. 2015 m. įvykęs Rusijos įsitraukimas į Sirijos karą ir parama Basharo al-Assado režimui kirtosi su strateginiais Turkijos interesais regione ir sukėlė naujus saugumo iššūkius. Tų pačių metų lapkritį Turkija numušė Rusijos Su–24 orlaivį, o šis įvykis sukėlė didžiausią diplomatinę krizę tarp šių valstybių per pastaruosius dešimtmečius (Rūma,

Çelikpala 2019, 68). Vis dėlto po 2016 m. nesėkmingo perversmo Turkija įgyvendino pokyčius savo geopolitikoje, santykiai su JAV pablogėjo dėl Vašingtono paramos Sirijos kurdams ir atsisakymo išduoti Fethullah Güleną, o santykiai su Rusija pradėjo stiprėti, ypač karinėje ir energetikos srityse. Ši kryptis dar labiau išryškėjo 2017–2019 m. laikotarpiu, kai Ankara priėmė strateginį sprendimą įsigyti S–400 priešlėktuvines sistemas iš Rusijos, tai dar labiau sustiprino konfrontaciją su NATO sąjungininke JAV (Lenore 2023, 2).

2022 metai pasirinkti todėl, nes neišprovokuota Rusijos invazija į Ukrainą pakeitė bendrą saugumo architektūrą regione, o naujos grėsmės įnešė naujos dinamikos į Turkijos užsienio politiką tiek su Vakarų partneriais, tiek ir su Rusija. Turkija įgijo naujų svertų įgyvendinant savo užsienio politikos viziją. Pasirinktas laikotarpis leidžia išsamiai įvertinti, kaip Turkija balansavo tarp JAV ir Rusijos, kaip pavyko įgyvendinti strateginės autonomijos diskursą ir kokios buvo šio diskurso ribos tarptautinėje sistemoje.

Literatūros analizė

Mehtap Kara (2023) straipsnyje „Turkish–American Strategic Partnership: Is Turkey Still a Faithful Ally?“ išsamiai analizuoja Turkijos ir JAV santykių transformaciją nuo šiltų, draugiškų santykių Šaltojo karo metu iki iššūkių ir nesutarimų lydimo bendradarbiavimo pastaruoju laikotarpiu. Autorės teigimu, Ankaros siekis didinti strateginę nepriklausomybę nuo JAV buvo lydimas konkrečių politikos sprendimų, tokių kaip rusiškų gynybos sistemų pirkimas ar karinės intervencijos į Siriją. Visai tai stiprino įtampą tarp Vašingtono ir Ankaros, o suklibėjusiais santykiais efektyviai pasinaudojo Maskva, didindama nesutarimus ir atskirtį tarp NATO aljanso sąjungininkų. Remdamasi neoklasikinio realizmo teorija Kara aiškina, kad valstybės užsienio politiką formuoja ne tik tarptautinė sistema, bet ir vidaus politikos veiksniai. Ji pabrėžia, kad S–400 įsigijimas buvo ne tik karinis sprendimas, bet ir simbolinis žingsnis, rodantis Turkijos bandymą atsiskirti nuo Vakarų saugumo struktūrų. Be to, JAV parama Sirijos kurdų grupuotėms buvo suvokta kaip tiesioginė grėsmė Turkijos saugumui, dar labiau paaštrinusį dvišalius santykius. Taip pat pažymima, kad NATO partnerių nepasitikėjimas Turkija išaugo dėl Ankaros nenusipėjamos politikos, vienu metu bendradarbiaujant su JAV ir stiprinant santykius su Rusija. Straipsnis yra ypatingai svarbus šiam darbui, nes atskleidžia, kaip konkretūs užsienio politikos veiksmai tampa diskurso dalimi, stiprinant Turkijos strateginės autonomijos naratyvą. Tačiau straipsnyje neanalizuojamas sustiprėjęs Ankaros ir Maskvos kooperavimas energetikos srityje ir grėsmės kylančios iš didėjančio pastarųjų valstybių integralumo.

Mustafa Kutlay ir Ziya Öniş (2021) straipsnyje „Turkish Foreign Policy in a Post–Western Order: Strategic Autonomy or New Forms of Dependence?“ atskleidžia, kaip Turkijos užsienio politika

pasikeitė dėl pasaulinės galios kaitos, kai naujos galios, tokios kaip Kinija ir Rusija, padidino savo įtaką, o Vakarų dominavimas santykinai sumažėjo. Autoriai išskiria du Turkijos užsienio politikos laikotarpius AKP valdymo metais: 2000–2010 m. laikotarpį, kai vyravo tarpusavio priklausomybės samprata, ir 2010–2020 m. laikotarpį, kai Turkija ėmė laikytis ryžtingesnio požiūrio į strateginę autonomiją, be kita ko, užmegzdama glaudesnius ryšius su ne Vakarų valstybėmis. Atsižvelgdami į didėjančią Turkijos karinę ir energetinę priklausomybę nuo Rusijos, autoriai teigia, kad strateginė autonomija ne visada reiškia tikrą savarankiškumą. Be to, Kutlay ir Öniş pažymi, kad nors nacionalistinė retorika vidaus politikoje padeda vyriausybės statusui, ji ilgainiui gali pakenkti Turkijos reputacijai užsienyje, jei ji praras Vakarų sąjungininkų paramą. Analizuojant Turkijos vaidmens pasikeitimą pasaulinėje galios struktūroje, šis straipsnis yra ypač aktualus, nes leidžia suprasti, ar šis diskursas yra tik politinė retorika, skirta vidaus auditorijai, ar atspindi tikrą geopolitinę realybę. Nors straipsnyje daug dėmesio skiriama Turkijos ir Rusijos suartėjimui, Turkijos ir JAV santykių analizė išlieka paviršutiniška. Darbe nepaaiškinama kokie konkretūs JAV politiniai sprendimai pastūmėjo Turkiją siekti strateginės autonomijos.

Sirijos pilietinis karas padarė didelę įtaką Turkijos ir JAV santykiams, nes konfliktas iškėlė ilgalaikius strateginius iššūkius ir išryškino Ankaros ir Vašingtono užsienio politikos skirtumus Artimuosiuose Rytuose. Šio konflikto analizę pateikia Sümer Esin Şenyurt (2024) savo straipsnyje „Turkey and US Relations in the Context of the Syrian Civil War“. Autorė nagrinėja, kaip Sirijos krizė formavo Turkijos ir JAV santykius 2011–2020 metais. Straipsnyje teigiama, kad po 2016 m. Turkijos užsienio politika nuo minkštosios galios strategijos perėjo prie ryžtingesnio, agresyvesnio kurso. Pagrindiniai JAV ir Turkijos santykius komplikuojantys veiksniai – JAV parama Sirijos kurdų YPG/PYD grupuotėms, Turkijos kariniai veiksmai nuo 2016 metų, JAV nepritarimas sukurti saugią zoną Sirijoje ir didėjantis Rusijos vaidmuo. Obamos administracija vykdė nuoseklesnę strategiją leisdama Turkijai laisviau manevruoti regione ir kartu atverdama kelią didesniam Rusijos ir Irano dalyvavimui. Tuo tarpu Trumpo administracija pradėjo intensyvesnę, bet banguotą karinę kampaniją prieš ISIS, tačiau toliau bendradarbiavo su YPG/PYD, taip pablogindama Turkijos ir JAV santykius. Akivaizdu, jog augantys Turkijos regioniniai ir saugumo interesai buvo formuojami stiprėjančio Ankaros vaidmens regione ir dvišaliuose santykiuose su JAV. Turkijos lūkesčiai JAV politikai nebuvo atliepti, o tai dar labiau įkvėpė Ankarą siekti labiau savarankiškų užsienio politikos veiksmų.

Šis straipsnis leidžia analizuoti, kaip Sirijos krizė tapo Turkijos strateginės autonomijos diskurso dalimi ir galimybe auginti savo pozicijas regione. Şenyurt kelia klausimą: ar Turkijos savarankiška politika Sirijoje buvo tik pragmatiškas geopolitinis žingsnis, ar kartu tai buvo sisteminga priemonė

paneigti paklusnios JAV sąjungininkės statusą. Vis tik darbas labiau fokusuotas į istorijos, konkrečių įvykių analizę, bet neturi aiškios teorinės prieigos.

Bilkent universiteto profesoriaus Özgür Özdamar straipsnis „Role Theory In Practice: US–Turkey Relations in Their Worst Decade“ (2023) pateikia Turkijos ir JAV santykių analizę per vaidmenų teorijos aiškinimą. Autoriaus teigimu Turkijos ir JAV santykiai išgyvena didžiausią krizę nuo Arabų Pavasario pradžios, o tai lėmė sąjungininkų tarpusavio vaidmenų supratimo mažėjimas. NATO partneriai pakeitė savo požiūrį į užsienio politiką MENA regione, Turkija pradėjo įgyvendinti daug aktyvesnę ir savarankiškesnę politiką Artimuosiuose Rytuose, tuo tarpu JAV stengėsi susilaikyti nuo perteklinių priemonių regione. Ankara ir Vašingtonas išgyveno savotiškus rolių konfliktus, kai JAV politika nepatenkino didėjančių Turkijos saugumo lūkesčių Sirijos karo kontekste. Tai paskatino Turkiją imtis aktyvesnės pozicijos siekiant strateginių tikslų, o Amerikos politikai tai iškėlė kaip patikimo partnerio dilemą. Özdamar akcentuoja ir Turkijos vidaus politikos svarbą formuojant bendrą valstybės viziją bei ideologinius valstybės pozicionavimo veiksnius. Bendras visų politinių partijų skepticizmas dėl JAV politikos regione taip pat akcentuojamas kaip viena iš vidaus politikos savybių, stiprinančių ryžtingos nacionalistinės vizijos iškėlimą. Nesutarimų ir konfliktų šaltiniu pateikiamas būtent Turkijos užsienio politikos vizijos pasikeitimas ir nepateisinti tarpusavio vaidmenų lūkesčiai. Šis tyrimas yra labai svarbus savo išvalgomis analizuojant JAV ir Turkijos santykius per vaidmenų teorijos prizmę, tačiau tyrimas nepateikia platesnių aiškinimų apie Rusijos vaidmens įtaką vykdomai NATO sąjungininkų politikai.

Galiausiai straipsnyje „Turkey and the changing energy geopolitics of Eurasia“, Emre Erşen ir Mitat Çelikpala (2019) analizuoja Turkijos energetikos svarbą Eurazijoje. Pasitelkiant kritinį požiūrį vertinamas Turkijos potencialas tapti regiono energetikos centru. Autoriai pateikia išvadas, jog Turkijos geografinė padėtis yra puikus pretekstas Ankarai vystyti šią ambicingą energijos politikos kryptį, visgi tai yra sudėtingas uždavinys, atsižvelgiant į esamus ir vystomus Turkijos ir Rusijos energetikos tarpusavio priklausomybės projektus. Tokie projektai kaip „TurkStream“ ir „Akkuyu“ atominė elektrinė pateikiami ne tik kaip Ankaros didėjančios energetikos pramonės pavyzdžiai, bet ir kaip glaudžių ryšių su Maskva didėjimo įrodymas. Šis straipsnis suteikia naudingas išvagas, jog energetinis bendradarbiavimas su Maskva atspindi, kad Ankaros vystomas strateginės autonomijos diskursas nebūtinai suteikia didesnę nepriklausomybę, jis lemia stiprėjančius priklausomybės ryšius su Turkijos partneriais Rytuose, svarbiausia – Rusija.

1. Turkijos ir JAV santykiai Sirijos karo kontekste

Sirijos karas yra vienas ryškiausių Turkijos ir JAV santykių dinamiką veikiančių veiksnių. 2011 prasidėję ir Turkijos kaimynę Siriją pasiekę Arabų pavasario neramumai greitai įžiebė protestus ir Bashar al Assado valdomoje šalyje. Sirijos prezidento ir valdžios struktūrų nesugebėjimas sukontroliuoti nestabilios padėties leido situacijai išsivystyti iki pilietinio karo, į kurį įsitraukė vis daugiau interesų grupių. Prasidėjus konfliktui Ankara ir Vašingtonas iškart išreiškė paramą demokratiškos Sirijos idėjai, be Assado prezidento poste, ir naujai suformuotai SFA – Laisvajai Sirijos armijai (Akyeşilmen, Tinker, Ishmeal 2020, 85). Visgi vėliau NATO partnerių prioritetai Sirijoje pradėjo keistis. Jungtinės Valstijos didžiausia grėsmė laikė stiprėjančios ir vis daugiau kontrolės įgaunančios ISIS plėtrą regione. Nors Turkija taip pat akcentavo ISIS keliamą pavojų, Ankaros diplomatų dienotvarkėje atsirado migrantų, saugių zonų kūrimo, Assado režimo, o svarbiausia – kurdų keliamos grėsmės klausimai (Alim 2024, 599).

JAV ir Turkijos užsienio politikos interesai išsiskyrė po to, kai 2014 m. „Islamo valstybės“ kovotojai užėmė Raką ir užpuolė Kobanį – Sirijos šiurinėje dalyje esančius miestus. JAV parėmė kurdų Demokratinės sąjungos partiją ir Liaudies apsaugos dalinius (YPG), o Ankara atsisakė prisijungti prie šios JAV vadovaujamos koalicijos. Vašingtonas savo paramą nukreipė į kurdų YPG pajėgas, teigdamas, kad ji yra geriau pasirengusi kovoti su ISIS. Amerikiečių karininkai mokė ir ginklavo kurdų kovotojus, kartu rengdami oro antskrydžius prieš islamistus radikalus. Čia kilo vienas iš ryškiausių Turkijos ir JAV vaidmenų konfliktų. Ankaroje buvo pastebėta, jog Vašingtono politika tampa nesuderinama su Turkijos regiono saugumo vizija. Ankara tvirtino, kad JAV parama kurdams yra nepriimtina ir ragino ją nutraukti, nes YPG buvo susijusi su Kurdistano darbininkų partija – PKK, su kuria Turkija kovojo nuo devintojo dešimtmečio pradžios (Özdamar 2024, 7).

Šis NATO partnerių susikirtimas buvo puikus tarpusavio vaidmenų nesuderinamumo pavyzdys, kai abi šalys skirtingai įsivaizdavo savo pozicijas ir iš dalies ignoravo viena kitos interesus bei vaidmenis. JAV Sirijoje veikė kaip globalų saugumą užtikrinantis garantas ir kovos su terorizmu lyderis, tai paaiškina pragmatišką Vašingtono sprendimą kovoje remti būtent pajėgesnius kurdų YPG kovotojus siekiant likviduoti ISIS grėsmę. Turkija save matė kaip regiono saugumo ir stabilumo garantą bei valstybę turinčią pilną teisę vykdyti savarankišką, nepriklausomą politiką. Ankaroje buvo tikimasi, jog amerikiečiai supras bei gerbs šį turkų vaidmenį ir suderins savo veiksmus regione. Turkijos užsienio politikos formuotojai teigė, kad tokia Vašingtono politika neatsižvelgė į NATO sąjungininkės ir strateginės partnerės saugumo problemas. Ankaros politinėje dienotvarkėje nebuvo įsivaizduojama, jog

galima bendradarbiauti su organizacijomis keliančiomis grėsmę šalies teritoriniam vientisumui. Ankarai siekiant lyderystės, kurdų grupuotės nebuvo regimos kaip priimtinas partneris kovoje prieš ISIS. Tuo tarpu kitos opozicinės Sirijos grupės buvo matomos kaip naudingas įrankis siekiant lengviau įgyvendinti savo politiką Sirijoje. Tuo pačiu tai leido kurti didesnę Turkijos įtaką už savo valstybės ribų, nebūtinai naudojant savo karinius resursus. Tai buvo dar vienas manevras stiprinęs Turkijos kaip regiono galios vaidmenį, kuriant vis didesnę įtaką. Dėl skirtingų vizijų, tikslų ir grėsmės vertinimų abi sąjungininkės nepasitikėjo viena kitos palaikomomis pusėmis. JAV valdžios institucijos nerimavo, kad Turkija remia Sirijos opozicines grupes, įskaitant ekstremistines islamistų grupuotes, o Turkija kaltino Vašingtoną, kad šis yra susijęs su pripažinta teroristine organizacija. Amerikiečių parama YPG išryškino Turkijos ir JAV rolių konfliktus. Be to, Turkijos diplomatai buvo nepatenkinti JAV politikos neužtikrintumu Sirijoje ir nusivylė per maža JAV parama Turkijos politikai kaimyninėje šalyje (Özdamar 2024, 9). Šie nesutarimai su Jungtinėmis Valstijomis skatino Turkiją užimti aktyvesnes pozicijas regione ir siekti regiono lyderio vaidmens bei įgyvendinti savarankiškus užsienio politikos veiksmus. Turkijos valdžios nepasitenkinimas JAV politika tapo ryškia Ankaros vystomo diskurso dalimi. Turkijos diplomatai ir aukščiausi valstybės pareigūnai viešai kritikavo JAV. Turkijos Respublikos prezidentas Recepas Tayyipas Erdoğanas 2016 metais vykusiame susitikime su regionų ir apylinkių vadovais taip pat griežtai kritikavo Vašingtono politiką:

„Ei Amerika, kiek kartų tau sakiau: Ar jūs esate su mumis, ar su teroristine organizacija PYD ir YPG? <...> Jūs negalite mūsų supažindinti nei su PKK, nei su PYD, nei su YPG. Mes juos labai gerai pažįstame. Mes taip pat žinome Daesh¹, pažįstame juos. Bet jūs iki šiol negalėjote pažinti nė vieno iš jų, dėl to regionas permirkęs krauju, kraujo baloje. Neįmanoma suprasti, kokia tai partnerystė.“ (BBC News Türkçe 2016) (žr. 1.2 priedą).

Šis Turkijos prezidento kreipimasis atspindėjo Turkijos vyriausybės poziciją ir frustraciją dėl JAV paramos kurdų grupuotėms. Tai dar kartą parodė egzistuojančius skirtingus požiūrius į saugumo situaciją Sirijoje ir grėsmę Turkijai. Erdoğanas kreipimesi galima įžvelgti priešinantį ir netgi antagonistinį naratyvą NATO partnerius skirstantį į „Mes“ ir „Jūs“. JAV šios kalbos kontekste galima suprasti ne kaip partnerį, o kaip Ankaros varžovą, siekiantį visiškai priešingų tikslų. Griežta Turkijos prezidento laikysena demonstravo, jog Turkija nesiruošė būti mažesniu bei klusnesniu partneriu ir atspindėjo didėjančią turkų ambiciją regione. Nesutarimai dėl politikos kurdų atžvilgiu nebuvo vien tik skirtingų interesų konfliktas. Erdoğanas kalboje galima įžvelgti, jog prezidentas buvo aiškiai nepatenkintas ne tik dėl paramos kurdams,

¹ Daesh – ISIS (Islamo valstybė)

bet ir viso JAV veikimo regione. Tai sietina su Turkijos valdžios elito projektuota Turkijos regiono vizija ir vaidmeniu, kurį Ankara siekė užimti. Amerikiečių veiksmai regione buvo matomi kaip dirgiklis, kuris sukėlė kliūtis Turkijai lyderiauti regione. Būtent regiono šeimininko ir lyderio vaidmuo buvo strateginis Ankaros politikos siekis. Ankaroje buvo priimta matyti Artimuosius Rytus kaip Turkijos veikimo ir įtakos zoną, todėl užsienio valstybių veiksmai laikyti neteisėtais ar bent jau neteisingais. Iš Turkijos vadovo kalbos galima aiškiai suprasti, jog Turkija yra būtent ta šalis, kuri geriausiai žino, kaip užtikrinti taiką ir saugumą regione, todėl JAV vaidmuo ir veikimas regione matytas kaip trikdys. JAV globalaus saugumo garanto rolė Turkijai nebuvo pageidaujama Sirijos krizės kontekste. Atvirais kaltinimais amerikiečių pozicijai bandyta sumenkinti ar net stigmatizuoti JAV poziciją Sirijos konflikte, vertinant ją kaip visiškai neveikiančią ar net darančią žalą regionui. Turkijoje JAV buvo potencialiai matyta kaip nekompetentinga ir neišmananti regiono subtilybių todėl ir neturinti teisės priimti regionui esminius sprendimus. Iš prezidento kalbos galima susidaryti įspūdį, jog JAV politika atstovavo agresoriaus pusę, o Turkija – regiono gynėjo ir taikdario. Turkijos prezidento kaltinimai JAV buvo ne tik nepasitenkinimo išraiška, bet ir retorinis sprendimas leidęs legitimuoti kylančias Ankaros regionines ambicijas. Tai buvo ne tik vaidmenų konflikto rezultatas, bet ir dar vienas pretekstas plėtoti strateginės autonomijos diskursą ir vis stipresnį Ankaros savarankiškumą nuo Vašingtono.

2016 metais įvykęs nesėkmingas perversmo bandymas Turkijoje įkvėpė dideles reformas tiek vidaus tiek užsienio politikoje, tai įplieskė dar didesnius nesutarimus tarp transatlantinių partnerių. Turkijos vyriausybė griežtai pasmerkė ir apkaltino islamo dvasininką Fethullah Güleną ir jo pasekėjų judėjimą siekiant sukelti perversmą valstybėje.² Güleno judėjimas paskelbtas teroristiniu, o pats Fethullah Gülenas vienu ieškomiausių Turkijos teroristų. Dvasininkas gyveno savanoriškoje tremtyje Pensilvanijoje. Buvo tikėta, kad NATO partneris atliks solidaraus sąjungininko vaidmenį, išduos įtariamą perversmo organizatorių ir padės atkurti vidinį stabilumą Turkijoje po šios trauminės situacijos. Vis tik Obamos administracija atsisakė išduoti Güleną tai grindžiant įtikinančių įrodymų stoka (Yavuz, Koç 2016, 140). Turkijoje išplito didelis nusivylimas JAV, po nepavykusio perversmo Turkijos valdžios atstovai pradėjo kritikuoti ir kaltinti Jungtines Valstijas prisidėjus prie perversmo organizavimo ir neatliekant solidaraus sąjungininko pareigos. Tuometinis Turkijos darbo ir socialinės apsaugos ministras ir valdančiosios AK partijos narys Süleyman Soyly jau sekančią dieną pareiškė, jog „akivaizdu, kad Amerika yra už liepos 15 dienos, jų nurodymu tai įvykdė FETÖ³“ (BBC News Türkçe 2021) (žr. 1.3

²Fethullah Gülenas kaltinamas šešėlinės valstybės kūrimu Turkijoje kai jo judėjimui priklausantys žmonės dirbo svarbiausiose valstybės institucijose ir bandė perimti jų kontrolę 2016 m. liepos 15 dieną.

³FETÖ – Fethullahçı Terör Örgütü (liet: Fethullah Güleno pasekėjų teroristinė organizacija)

priedą). Turkijos prezidentas tuomet susilaikė nuo panašių kaltinimų JAV, tačiau Vašingtonui atsisakant išduoti Güleną, Ankaros kritika vis griežtėjo. Galiausiai Erdoğanas pareiškė, kad „anksčiau ar vėliau JAV pasirinks. Arba Turkija, arba FETÖ.“ (Alam, McKirdy 2016) (žr. 1.3 priedą). Šis pareiškimas leido dar kartą pastebėti Turkijos vadovo retorikos griežtumą ir ryžtingą nusiteikimą bet kokiomis aplinkybėmis nuteisti perversmo organizatorius. JAV laikysena Turkijoje buvo priimta kaip išdavystė, ne tik politiniuose sluoksniuose, bet ir turkų visuomenėje, kuri stipriai jautė prasidėjusią krizę. Klieriko neišdavimas sustiprino anti-amerikanizmo nuotaikas Turkijos visuomenėje, buvo tikima, jog amerikiečiai galėjo dangstyti Güleno judėjimą ir jo veiklą. Įtampa dvišaliuose santykiuose dar labiau padidėjo po to, kai įvairios JAV medijos ir politikai pradėjo kvestionuoti Turkijos prezidento veiksmus, atleidžiant valstybės įstaigose dirbusius ir judėjimui priklausiusius žmones (Alam, McKirdy 2016). Turkijoje visa susidariusi situacija didino nepasitikėjimą Jungtinėmis Valstijomis, sustiprėjęs nacionalizmas ir anti-amerikietiškos nuotaikos visuomenėje, tapo puikia galimybe vyriausybei susiklosčiusią situaciją paversti savojo diskurso dalimi. Turkijos visuomenės požiūris į JAV po nepavykusio 2016 m. perversmo ryškiai atsispindėjo ir BBC World Service užsakytoje valstybių vertinimo apklausoje. Devyniolikoje šalių atlikto viešosios nuomonės tyrimo duomenimis, Turkija buvo šalis, kurioje neigiamas požiūris į JAV per tris metus išaugo labiausiai. Šis rodiklis Turkijoje padidėjo nuo 36 procentų 2014 metais, iki 64 procentų 2017 metų pradžioje (BBC News Türkçe 2017). Suaižėję santykiai su Vašingtonu iš esmės buvo tai, ką galima pagrįsti tarpusavio vaidmenų lūkesčių neįgyvendinimu ir nusivylimu. Turkijos valdžios struktūrose buvo suprasta, jog Turkija ir JAV skirtingai suvokia viena kitos įsipareigojimus, o pasitikėjimas JAV kaip strateginiu partneriu žymiai sumažėjo, tai paskatino Ankarą siekti dar ryžtingesnės užsienio politikos, ją vis labiau atsiejant nuo Vašingtono ir ieškant naujų alternatyvų (Kutlay, Öniş 2021, 1088).

1.1 Sustiprėjusi santykių krizė po nepavykusio 2016 m. perversmo Turkijoje

Jungtinių Amerikos Valstijų parama kurdams ir sudėtingėjanti situacija Sirijoje bei krizė po nepavykusio perversmo buvo reikšmingas momentas, kai Turkija siekė padidinti savo įtaką ir galią regione. Iš karto po nepavykusio perversmo 2016 m. rugpjūtį Turkijos karinės pajėgos pirmą kartą nuo Sirijos karo pradžios įvykdė karinę operaciją Sirijoje „Eufrato skydas“⁴. Tuo metu Turkijos gynybos ministras Fikri Işık teigė: „Islamo valstybę“ reikia visiškai išvalyti, tai yra absoliučiai būtina. Tačiau mums to nepakanka... PYD ir YPG kariai neturėtų pakeisti Islamo valstybės“ (AlJazeera 2016) (žr. 1.5

⁴ Šia karine operacija Turkija siekė atremti ISIS keliamą grėsmę savo pasienyje ir užkirsti kelią YPG organizacijos bandymams sukurti galimą koridorių sujungiant Vakarinius ir Rytinius YPG kontroliuojamus kantonus Sirijoje.

priedą). Ministro žodžiuose galima išgirsti gan aiškia žinutę JAV ir kitoms konflikto pusėms, jog Turkija iš kurdų kovotojų mato ne mažesnę grėsmę nei iš Islamo valstybės teroristų. Operacija „Eufrato skydas“ buvo ne tik karinė intervencija, bet turėjo ir ryškią politinę reikšmę. Ja buvo siekiama aiškiai parodyti kitoms regione veikiančioms valstybėms apie Turkijos ketinimą atlikti aktyvesnę vaidmenį regione (Alim 2024). Dėl oficialaus operacijos tikslo atremti ISIS grėsmę pasienio ruože, Vašingtonas sureagavo palaikydamas Ankaros misiją ir ragino palaikomas YPG pajėgas atsitraukti į rytinį Eufrato krantą (DeYoung 2016).

2017 metais, JAV prezidento pareigas pradėjus eiti Donaldui Trumpui, Turkijos valdžia iš pradžių tikėjosi, kad Obamos administracijos metu būtų pagerėję santykiai, tačiau vėliau tapo aišku, kad santykių kryptis iš esmės nepakito (Şenyurt 2024, 372). 2017 m. pavasarį Sirijos Sindžaro provincijoje įvykdyti Turkijos oro antskrydžiai turėjo didelę reikšmę regiono saugumo dinamikoje ir sulaukė jau kitokios JAV reakcijos. Oro antskrydžiai buvo nukreipti prieš Kurdistano darbininkų partiją – PKK, kuri Ankaros teigimu į Turkiją ketino siųsti ginklus bei sprogmenis. Vašingtonas dėl susidariusios padėties išreiškė gilų susirūpinimą, ir teigė, jog veiksmai nebuvo koordinuoti su JAV administracija (BBC News 2017). Ši operacija ir „Eufrato skydas“ pademonstravo ryžtingą Ankaros vyriausybės politiką savarankiškai siekti regioninių tikslų. Opozicijos partijų ir visuomenės palaikymas operacijoms pademonstravo, jog po nepavykusio perversmo ir po to sekusių institucijų pertvarkų, Turkijos pajėgumai kovoti su terorizmu ne sumažėjo, o priešingai – stipriai išaugo, vyriausybė įgavo stiprius svertus, argumentuotai siekti aktyvesnės ir labiau nepriklausomos politikos saugumo klausimais (Sönmez 2023). Augančios Turkijos vyriausybės ambicijos buvo išsakytos ir Turkijos užsienio reikalų ministro Mevlüt Çavuşoğlu, ambasadorių konferencijos atidarymo kalboje 2017 m. sausio mėnesį. Ministras pabrėžė, jog pasaulis ženkliai pasikeitė, o ypatingai pasikeitė „pasaulio centro“ apibrėžtis. Kalboje jis akcentavo, jog politinė, ekonomine, karine prasme centras plečiasi nuo Vakarų iki kraštutinių Azijos valstybių. Jis taip pat pakartojo prezidento žodžius – „Turkija yra didesnė už Turkiją“ ir pabrėžė, kad Turkijos užsienio politika taip pat turi tinkamai atspindėti šią tikrovę. Ji turi turėti teisę pretenduoti į žmonijai svarbių klausimų sprendimą (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2017) Šie nuogastavimai buvo pateikti kaip atsiradusi būtinybė keisti Turkijos vietą regione ir pasaulyje.

Tų pačių metų gegužės mėnesį JAV administracija nusprendė siųsti amerikietiškus ginklus YPG kovotojams, kurie buvo apsupę ISIS užimtą Rakos miestą ir siekė jį atsikvoti. JAV prezidentas pasirašė įsaką dėl ginklų siuntimo nepaisydamas dar labiau sustiprėjusios Ankaros kritikos. Trumpo pareiškime buvo pabrėžiama, kad bendradarbiavimas su YPG yra laikinas ir taktinis. Visgi įvykis dar labiau pagrindė Turkijos politikos formuotojų įsitikinimus apie skirtingą partnerių grėsmių suvokimą. Žvelgiant iš

vaidmenų teorijos perspektyvos šis momentas žymėjo gilėjančius rolių konfliktus, kai abi NATO partnerės iš esmės neatliepė viena kitos rolių lūkesčių. JAV prisiimdama globalios kovos su terorizmu lyderės vaidmenį ėmėsi pragmatiškų priemonių renkantis efektyviausią partnerį. Tuo metu Turkija, pozicionavusi save kaip regiono lyderį ir saugumo garantą, tikėjosi sąjungininkės JAV lojalumo ir didesnio įvertinimo Turkijos svarbai regione. Šis nesuderinamumas parodė, kad abi šalys vadovavosi skirtingomis prielaidomis ir skirtingai vertino viena kitos vaidmenį tarpusavio santykiuose ir regiono saugumo architektūroje. JAV neįvertino Turkijos kaip pakankamai svarbaus veikėjo kovoje su ISIS ir nesuderino savo pozicijos su Ankara. Iš Vašingtono veiksmų galima daryti prielaidas, jog Turkijos regiono saugumo užtikrintoją vaidmuo neįtikino Vašingtono, todėl šis prioretizavo paramą kitoms grupėms kovoje su teroristine organizacija (Kara 2023, 438). Nors JAV gynybos sekretorius James Mattis bandė išsklaidyti Turkijos susirūpinimą dėl YPG karių apginklavimo ir teigė, kad ginklai bus atsiimti pasibaigus operacijoms prieš ISIS, JAV sprendimas buvo lydimas aršios kritikos iš Turkijos vyriausybės, o prezidentas Erdoğanas net pradėjo viešai kvestionuoti Vašingtono kaip patikimo partnerio statusą. Turkijos prezidentas 2017 m. vasarą teigė:

„Deja, šalys, kurias vadiname sąjungininkėmis ir draugėmis, nemato nieko bloga bendradarbiauti su teroristinėmis organizacijomis, trokštančiomis Turkijos vientisumo. Tie, kurie mano, kad apgaus Turkiją sakydami, jog vėliau atsiims šiai teroristinei organizacijai perduotus ginklus, galiausiai supras, kad padarė esminę klaidą. Tačiau jiems bus jau per vėlu. Nepaisant visų mūsų perspėjimų, priversime pirminius šių ginklų savininkus sumokėti už kiekvieną kulką, paleistą į mūsų šalį, ir kiekvieną kraujo lašą, pralietą teroristinėms organizacijoms perduotais ginklais“ (Deutsche Welle Türkçe 2017) (žr. 1.6 priedą).

Prezidento pasirinkta retorika ir tokie žodžiai kaip „apgaus“, „esminę klaidą“ ar „sumokėti už kiekvieną kulką“ rodė Turkijos valdžios tvirtą poziciją ir netgi konfrontaciją Vašingtono atžvilgiu. Prezidento kalboje girdimus žodžius galima interpretuoti kaip griežtą žinutę, perspėjimo signalą ar net keliamą Ankaros ultimatumą Jungtinėms Valstijoms. Žodžiais „bus per vėlu“ Turkijos vadovas tarsi perkėlė ateities įvykių ir potencialaus chaoso atsakomybę JAV ir implikavo, kad Vašingtonas regioną prives prie neišvengiamų pasekmių, kurių neišvengs ir amerikiečiai. Apgavystės pabrėžimas rodė ir besikeitusį Ankaros savisaugos supratimą ir moralinį vaidmenų konfliktą tarp sąjungininkių. Turkijos prezidentas savo retorikoje Turkiją demonstravo kaip moralinę auką kentėjusią nuo tariamos sąjungininkų išdavystės. Be to, galima pastebėti konstruotą naratyvą, jog Ankara turi moralinę teisę nubausti ne tik teroristines organizacijas, bet ir joms padedančias šalis, taip demonstruojant savo galią bei nusivylimą. Tuo metu JAV šioje retorikoje įvardijama kaip veidmainiška ir įsipareigojimus pamynusi

sajungininkė. JAV taktiniai manevrai vertinami kaip moraliai neteisingi ar net ciniški. Vaidmenų teorijos kontekste tai turėtų būti vertinama ne tik kaip vaidmenų nesuderinamumas, bet ir kaip moralinio vaidmens konfliktas, kai to paties aljanso partneriai skirtingai interpretuoja ką reiškia būti sąjungininkais. Apgavystės temos iškėlimas sustiprina ir strateginės autonomijos diskurso prasingumą, nes tarpusavio pasitikėjimo trūkumas buvo vienas pagrindinių motyvų vystyti labiau nepriklausomą Turkijos užsienio politiką. Kita vertus, toks griežtas Erdoğanio kreipimasis neturėtų būti suprantamas kaip „visiškai neteisingos“ JAV politikos rezultatas. Ankaros siekiama regiono lyderio rolė sudarė poreikį Ankarai demonstruoti galią regione, todėl priešinimasis JAV dienotvarkei taip pat buvo savotiška naujos galios atsiradimo išraiška Artimuosiuose Rytuose ir tai buvo naudinga Turkijos pasirinktam diskursui.

2018 metų pradžioje Ankara pradėjo antrąją karinę operaciją „Alyvmedžio šakelė“ prieš kurdų pajėgas Turkijos pasienyje. Per šią operaciją, kurioje dalyvavo Turkijos ir Laisvosios Sirijos pajėgos, buvo užimtas Afrinas ir perimta regiono kontrolė iš JAV remiamų YPG kovotojų. Turkija apkaltino Vašingtoną, kad šis tiekdamas ginklus YPG kovotojams siekė sukurti teroristų pajėgas prie Turkijos sienos. Turkijos vyriausybė griežtai pasisakė apie JAV politiką ir nevengė konfrontacijos su NATO partnere. Valdančiosios partijos susirinkime praėjus kelioms dienoms po operacijos pradžios Turkijos prezidentas teigė, jog amerikiečiai privalo palikti Manbidžo miestą Sirijoje:

„Tai kodėl jūs ten esate? Nagi, išvykite. Ką jūs ten atvežėte PYD, YPG, PKK... Jūs juos atvežėte ir apgyvendinote ten, o mums sakote, kad neitume į Manbidžą. Mes atvyksime į Manbidžą, kad atiduotume žemę jos tikriesiems savininkams, toks yra mūsų skirtumas“ (VOA 2018a) (žr. 1.7 priedą).

Po savaitės, to pačio formato susitikime su savo partijos nariais, Erdoğanas apkaltino JAV veikiant prieš Turkijos interesus: „Tai, kad mūsų strateginis partneris ir sąjungininkas nusprendė teikti rimtą finansinę paramą YPG, tarsi neteiktų pagalbos ginklais, tikriausiai turės įtakos sprendimams, kuriuos priėmėme ir priimsime.<...> Visiškai aišku, kad tie, kurie sako, „jei jie mums smogs, mes atsakysime griežtai“, niekada gyvenime nėra gavę Osmanų antausio“ (VOA 2018b) (žr. 1.8 priedą).

Šie Turkijos prezidento išstojimai ir vėl leido suprasti, jog Ankara save laikė kovojančia už moralią taiką ir teisingumą regione, o JAV buvo pateikiama kaip nekompetentinga, tik savo, o ne regiono interesų paisanti veikėja. „Tai kodėl jūs ten esate? Nagi, išvykite“ rodo Ankaros ambiciją užimti pagrindinę vietą konflikto sprendime ir ryžtą stiprinti savo poziciją. Kalboje aiškiai matomas Turkijos kaip stipraus ir save gerbiančio veikėjo vaidmens akcentavimas. Visgi tokioje retorikoje galima įžvelgti ir gilesnių, istorinių, kolonializmo laikų menančių motyvų. Galima įtarti, jog regione susikirtus Ankaros ir Vašingtono

interesams, Vakarai morališkai laikomi neteisingais, o JAV turkų akyse simbolizavo neo–kolonistinę galią.

Akivaizdu, jog susidariusi situacija buvo ryškus tarpusavio vaidmenų neįvertinimas ir lūkesčių nepaisymas. Jungtinės Amerikos Valstijos rimtai neįvertino Ankaros susirūpinimų ir nuogąstavimų dėl kurdų YPG stiprėjančių pozicijų pasienio ruože su Turkija, ir jų keliamos grėsmės, taip pat nematė Turkijos kaip pagrindinės veikėjos užtikrinant efektyvią kovą su ISIS. Tuo metu Turkijos vyriausybė nors ir siekė bendrų tikslų su JAV siekiant sunaikinti Daesh, nepritarė amerikiečių pasirinktai taktikai, nes ji nesutapo ir netgi menkino Turkijos galios vaidmenį. Šie nesutarimai prisidėjo prie Turkijos strateginės autonomijos diskurso stiprinimo, kadangi Ankaros valdžia turėjo argumentus ir įrankius stiprinti savo pozicijas regione, o amerikiečių pozicija nebuvo suderinama su Turkijos interesais. Operacijos leido Ankaros vyriausybei pozicionuoti Turkiją kaip stiprią ir neišvengiamą Sirijos konflikto dalyvę. Karine galia paremta pozicija buvo siekiama sustiprinti Turkijos vaidmenį galimose derybose dėl Sirijos ateities, kuriose Turkija save matė kaip esminę dalyvę ir labiausiai siekė apriboti Sirijos kurdų teritorines ambicijas (Kasapoğlu 2018). Vyriausybės pozicijas sustiprino ir Turkijos visuomenės parama. Sustiprėjusios anti–amerikietiškos nuotaikos ir juntama grėsmė iš PKK ir YPG lėmė tai, kad 90 procentų Turkijos visuomenės palaikė operaciją, ir matė ją kaip reikalingą žingsnį užtikrinant saugumą nuo terorizmo (Milliyet 2018).

1.2 JAV karių pasitraukimas iš Sirijos ir operacija „Taikos pavasaris“

Visgi didžiausias Turkijos ir JAV susikirtimas dėl padėties Sirijoje įvyko 2019 metų rudenį, kai JAV prezidentas Trumpas nusprendė atitraukti amerikiečių karius iš Sirijos. (Burns, Baldor, Lee 2021). Turkus neramino skubotas amerikiečių atsitraukimas, dėl didelio kiekio kurdams paliekamos ginkluotės. JAV atsitraukimas atvėrė kelią didžiausiai Turkijos karinei kampanijai Sirijoje „Taikos pavasaris“. Turkijos vyriausybė informavo JAV administraciją, kad ši galėtų užtikrinti savo karių saugų išvykimą iš planuojamos operacijos teritorijos (Alim 2024, 602). 2019 m. spalio 9 dieną Turkijos pajėgos pradėjo puolimo operaciją su tikslu sukurti saugiąją zoną, į kurią galėtų perkelti dalį tuo metu Turkijoje gyvenusių sirų pabėgėlių. Operacija apėmė ir teritoriją į rytus nuo Eufrato upės, kur ankščiau karinių veiksmų nebūdavo, dėl ten dislokuotų JAV karių. Turkijos prezidentas Recepas Tayyipas Erdoğanas tada sakė, kad Ankaros operacijos tikslas – „užkirsti kelią teroristų koridoriaus kūrimui per mūsų pietinę sieną ir užtikrinti taiką regione“ (AlJazeera 2019) (žr. 1.9 priedą). Prasidėjus operacijai viešumoje pasirodė D. Trumpo laiškas Erdoğanui, atskleidęs tvyrojusią įtampą tarp JAV ir Turkijos vadovų: „sudarykime gerą sandorį! Tu nenori būti atsakingas už tūkstančių žmonių išžudymą, o aš nenoriu būti atsakingas už

Turkijos ekonomikos sugriovimą.<...> Nebūk kietas vyrukas. Nebūk kvailys!“ (žr. 1.10 priedą) BBC šaltiniais šiuo diplomatine kalba nepasižymėjusiu laišku JAV vadovas bandė atgrasyti Turkijos prezidentą nuo puolimo Sirijoje, tačiau Erdoğanas tokį perspėjimą ignoravo (BBC News 2019). Turkijos užsienio reikalų ministras Mevlüt Çavuşoğlu nesureikšmino Trumpo grasinimų, ir teigė, jog Turkijos nacionaliniai interesai yra svarbiausi.

„Mums, mūsų tautai nacionalinis saugumas yra svarbesnis už viską. Todėl tai yra teisėtas rūpestis dėl saugumo ir, žinoma, tikimės, kad mūsų sąjungininkai tai pripažins ir gerbs, o jei jie nori tęsti šias kalbas ar grasinimus, atvirai kalbant, mes to nebijome ir žinome, kad jei šiandien negalėsime pašalinti šių teroristų kitoje sienos pusėje, ateityje bus daug sunkiau ir galbūt tai bus neįmanoma. Todėl dabar tai yra svarbiau nei sankcijos, ir mums tai gyvybiškai svarbu. Todėl šalyje taip pat yra vienybė ir mes nebijome sankcijų“ (Ten pat) (žr. 1.11 priedą).

Turkijos užsienio reikalų ministro išsakyta pozicija dar kartą aiškiai pademonstravo, jog Turkija nelaikė savęs priklausoma nuo bendradarbiavimo su Jungtinėmis Valstijomis. Ankaros pasirinktas nepriklausomo regiono lyderio ir saugumo garanto vaidmuo lėmė pro aktyvią Turkijos užsienio politiką regione. Tai formavo aiškias politikos kryptis ir interesus nesidrovint prieštarauti JAV pozicijai siekiant lyderystės regione ir didinant strateginę autonomiją. Griežtai apie JAV viziją pasisakė ir Nacionalistinio judėjimo partijos (MHP) lyderis ir Turkijos prezidento Erdoğaną rėmėjas Devlet Bahçeli, reaguodamas į situaciją, nacionalistų lyderis viešame savo kreipimesi rašė:

„Šaltumo, įtampos ir nepasitikėjimo atmosfera tarp abiejų šalių kasdien gilėja ir plečiasi. Tai, kad JAV nesikreipia į Turkiją draugiškai ir nuolat bando užnuodyti dialogus grasindamos sankcijomis, yra nepateisinamas ir nepagrįstas iškraipymas. Žinomas faktas, kad jau seniai planuojamos pastangos nutraukti aljanso ryšius kartu su strategine partneryste pagrįstų ryšių nutraukimu, ir to nuslėpti neįmanoma. Žinoma, visa kaltė dėl to tenka JAV administracijai.<...> Nėra beveik jokio tamsaus būdo ir metodo, kurio JAV nebūtų griebsi ir bandę užgesinti mūsų kovą su terorizmu.<...> JAV atvirai rėmė teroristinę organizaciją YPG, PKK ir parodė, kur yra jos vieta istorijoje ir žmonijoje.<...> Deja, JAV yra tame pačiame fronte su teroristinėmis organizacijomis prieš Turkiją, sekdamas tomis pačiomis ambicijomis ir veiksmais.<...> Skandalingas JAV prezidento 2019 m. spalio 9 d. laiškas, ginantis PKK, YPG ir įpareigojantis derėtis su teroristų lyderiu, buvo išgraviruotas nacionalinėje atmintyje kaip beprecedentė gėda.<...> JAV pasiryžo kurti vadinamojo Kurdistano, tai yra antrosios Izraelio valstybės, infrastruktūrą, atvirai proteguodamos teroristines organizacijas ir atitinkamai nustatė savo politiką, atvirai tarnaudamos

šiai išdavystei.<...> Visas pasaulis turėtų žinoti, kad turkų tauta yra visiškai mūsų prezidento pusėje“ (Sabah 2019) (žr. 1.12 priedą).

Politiko kalboje ryškiai matoma griežta retorika nukreipta prieš amerikiečių paramą kurdų YPG ir PKK grupuotėms, JAV buvo kaltinama susitapatinimu su teroristinėmis organizacijomis. Visgi kalba buvo adresuota vietinei Turkijos visuomenės auditorijai. Tai įrodo niekuo nepagrįsti kaltinimai, jog Vašingtonas siekia įkurti kurdų valstybę ir taip pakartoti Izraelio susikūrimo scenarijų. Tarptautinėje arenoje tokie kaltinimai neskambėtų rimtai ir nebūtų priimtini kitoms valstybėms. Devlet Bahçeli greičiausiai taikydamsis į labiausiai anti–amerikietiškas ir nacionalistines pažiūras turinčius turkus siekė sutelkti gyventojų paramą savo atstovaujamai pozicijai ir jo remiamam Turkijos prezidentui. Nuolatinis Turkijos lyderių priekaištavimas JAV sudaro įspūdį, jog siekiant konkuruoti ir užimti vis stipresnę ir svarbesnę poziciją regione, Ankara tarsi užėmė aukos vaidmenį nesutarimuose su JAV ir vaizdavo ją kaip Turkijos problemų šaltinį. Nacionalistų lyderis savo kalboje taip pat išreiškė didelį susirūpinimą ir griūvančia pasaulio tvarka:

„Prisidengiant ekonomine nelygybe ir socialiniu nepasitenkinimu visame pasaulyje buvo sukurtas naujas ir labai rimtas perversmo mechanizmas. <...> Naujosios pasaulio tvarkos durys atsivėrė sumaištis ir chaoso laikotarpiui. <...> Kadangi viskas susimaišė, krizė ir poliarizacija supynė savo tinklus pasauliniu mastu. <...> Nors draugystė ir priešiškus keičiasi kas akimirka, provokuojami etniniai, religiniai ir sektariniai jausmai, o kruvinos teroristinės organizacijos tampa naujomis išsivysčiusių ir galingų suverenių valstybių partnerėmis. <...> Ši neteisinga ir nesažininga pasaulio tvarka yra pasiekusi netvaraus vystymosi etapą. <...> Turkija yra labai pavojingų barbariškų scenarijų taikinys“ (Ten pat) (žr. 1.13 priedą).

Bahçeli kalba apie pasaulio susiskaldymą, teroristinių ir sektarinių grupių dominavimą jame neabejotinai buvo pasirinkta kaip retorinis diskurso įrankis, kuriuo buvo siekiama konsoliduoti Turkijos visuomenės paramą pro aktyviai ir vis labiau nuo JAV autonomiškai politikai. JAV vaidmens menkinimas ir priekaištai amerikiečių politikai regione leido stiprinti Turkijos įvaizdį ir galios vaizdinį vietos visuomenės akyse. Ankara suprato, jog ambicingi planai tapti regiono lydere buvo sunkiai įsivaizduojami be plačios visuomenės paramos. Griūvančios pasaulinės sistemos akcentavimas šioje kalboje nebuvo atsitiktinumas, tai buvo gerai strategiškai apgalvotas žingsnis prisidėjęs prie besikeičiančios politikos formavimo. Pasaulinės tvarkos krizės naratyvas ir kritika JAV veikė kaip esminis ideologinis pagrindas Turkijos vaidmens perkonstravimui. Sena pasaulio sistema pateikta kaip priešiška ir kelianti grėsmę, o tai kūrė prielaidas Turkijai dekonstruoti savo vaidmenį iš lojalaus sąjungininko į moraliai teisingą ir

autonomišką regiono lyderį, privalantį vystyti savarankišką užsienio politiką. Turkija buvo pateikiama kaip sistemos trūkumų įkaitas. Tokie Turkijos politikų teiginiai verčia manyti, jog regiono saugumui ir pasauliniam stabilumui angažuota Ankaros politika neturi kitos išeities, kaip tik dar labiau atsiriboti nuo JAV ir stiprinti jau formuojamą strateginės autonomijos diskursą. Kalboje siekta įtikinti, jog nusistovėjusios normos ir partnerystės netenka prasmės, todėl Turkijos vaidmens pokytis globalioje sistemoje yra teisingas ir būtinas. JAV ir vėl buvo įvardinta teroristų partnere, o tai tarsi paneigė Vašingtono moralinį autoritetą regione ir legitimavo Turkijos vykdomos politikos pasirinkimus (Yavuz 2022, 673).

Prasidėjus operacijai „Taikos Pavasaris“ JAV gynybos sekretorius Mark Esper pasmerkė turkų puolimą teigdamas, jog „ši operacija kelia pavojų mūsų partneriams. Ji kelia pavojų ISIS belaisvių stovyklų saugumui ir dar labiau destabilizuoja regioną“ (Garamone 2019) (žr. 1.14 priedą). Vis tik panašu, jog vykstant kariniams veiksams Vašingtonas pakeitė savo poziciją. Prabėgus maždaug mėnesiui nuo karinės operacijos pradžios, Trumpo administracija pakvietė Turkijos prezidentą į Baltuosius rūmus ir po derybų pasirašė 13 punktų dvišalį susitarimą⁵. Šis susitarimas atvėsinò įkaitusius Ankaros ir Vašingtono santykius ir legitimavo Turkijos karinę operaciją „Taikos pavasaris“ (Congar 2019).

Viena kitą keitusios krizės buvo Ankaros ir Vašingtono neišpildytų lūkesčių ir skirtingų vizijų rezultatas. Ankaroje amerikiečių parama kurdų kovotojams buvo matoma kaip viena iš didžiausių nacionalinių grėsmių Turkijos valstybei, o tai buvo aiškiai transliuojama per aukščiausių Turkijos pareigūnų retoriką ir konkrečius veiksmus organizuojant karines operacijas Sirijoje. Turkijos, kaip augančios regiono galios, vaidmuo kėlė lūkesčius JAV, jog Vašingtonas mažins ar nutrauks savo paramą kurdams ir labiau vertins NATO partnerės strateginius interesus. Ankara matė save kaip lygiavertį ir pagarbos vertą aljanso partnerį. Be to, Ankaros vyriausybė tikėjosi ir reikalavo Vašingtono, jog šis bendradarbiautų išduodant Fethullah Güleną, kuris turkų teigimu, buvo atsakingas už perversmo organizavimą 2016 metais. Visgi šis Ankaros lūkestis taip pat nebuvo pateisintas. JAV tuo metu pozicionavo save kaip globalios antiteroristinės kampanijos lyderę ir teisinių normų viršenybę užtikrinančią galią. Būtent šios Vašingtono politikos įgyvendinimo gairės lėmė, jog amerikiečių politiniai sprendimai buvo orientuoti ne į pavienių sąjungininkų interesus o į globalios vizijos įgyvendinimą (Yavuz, Koç 2016). Sustiprėjusios Turkijos ambicijos tapti regiono lyderiu ir nusivylimas JAV ne privertė

⁵ Sutartyje užtvirtinta, jog Turkijos kariuomenė 120 valandų sustabdys operaciją, kol YPG pajėgos pasitrauks iš regiono, Turkija ir JAV tęs kovą su ISIS Sirijos šiaurėje. Sutarta, kad iš YPG kovotojų bus surinkta sunkioji ginkluotė.

nusileisti stipresniam partneriui, bet priešingai, tapo dar didesniu impulsu ieškoti alternatyvų savo užsienio politikoje ir didinti bendradarbiavimą su kitomis regione veikiančiomis šalimis. Turkijos užsienio politikos formuotojų mąstysenoje galimai buvo padaryta išvada, jog galia ir autoritetas dažnai gimsta ne iš lojalumo stipresniems, bet iš konflikto ir atsiribojimo. Nesutarimai su JAV tarsi rodė Ankaros maištą ir savimonės pokytį, kai nuspręsta ne paklusti taisyklėms, o patiems jas kurti. Tikėtina, kad tai buvo bandymas priversti partnerius iš naujo įvertinti Turkijos geopolitinį svorį regione. Žinoma tai stiprino turkų kaip regiono galios įvaizdį ir vaidmenį. Turkijos ir Rusijos suartėjimas bei išaugęs karinis bendradarbiavimas sulaukė daug skepticizmo iš Vakarų sąjungininko ir sudarė sąlygas ateities nesutarimams, tačiau Ankara tai išnaudojo kaip dar vieną įrankį stiprinti šeiminingo vaidmenį Artimuosiuose Rytuose ir konsoliduoti politinę galią ir įtaką regiono saugumo sistemoje.

2. Turkijos ir Rusijos suartėjimas Sirijos karo kontekste.

Turkijos užsienio politikos krypties nuspėjamumas ir pastebimas sukimasis nuo Vakarų partnerių, ypač JAV, nebuvo naujas ir staiga atsiradęs reiškinys. Vis didesnis Maskvos ir Ankaros dvišalis bendradarbiavimas yra paskutiniame praeito amžiaus dešimtmetyje Turkijoje atsiradusios eurazianizmo vizijos padarinys. Tuometinė Turkijos krizė su Europos Sąjunga, Sovietų Sąjungos žlugimas, ir strateginės reikšmės NATO aljanse sumažėjimas pastūmėjo Turkiją ieškoti alternatyvių krypčių savo užsienio politikoje ir naujai apibrėžti savo strateginę orientaciją, taip buvo atsisukta į Rytus. Nors pagrindinis fokusas buvo išskirtas į tiurkiškas Centrinės Azijos valstybes, bendros anti–vakarietiškos nuotaikos pastūmėjo Ankarą ir į glaudesnę bendradarbiavimą su tokiomis šalimis kaip Iranas ar Rusija (Amatca, Torun 2021, 123). Po 2013 m. eurazianizmas tapo vis labiau matomas ir girdimas oficialiose valstybės institucijose. Tų metų sausį tuometinis ministras pirmininkas Erdoğanas pareiškė, kad visateisė narystė Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijoje, kurioje dominuoja Kinija, galėtų pakeisti Europos Sąjungą (Erşen 2013). Tai leido suprasti, kad Turkija neribojo savo regioninių ambicijų įgyvendinimo tik vystant bendradarbiavimą su Vakarų partneriais. Ankaros pragmatiška politika siekiant savųjų tikslų leido universaliai žvelgti į galimas kooperacijas su įvairiomis regiono valstybėmis. Išryškėjus Turkijos ir JAV vaidmenų skirtumams Sirijos karo kontekste, eurazianizmas tapo diskursiniu įrankiu įtvirtinti strateginio autonomiškumo idėją. Ankarai siekiant vis savarankiškesnio vaidmens Artimuosiuose Rytuose buvo atsisukta į kitus potencialius partnerius Rytuose. Turkijos užsienio politikoje eurazianizmas turėtų būti vertinamas kaip pragmatinis požiūris ar priemonė savo interesams įgyvendinti, valstybiniu mastu eurazianizmas atspindėjo alternatyvių sąjungininkų paieška užsienio politikoje siekiant konkrečių tikslų. Eurazianizmas dalinai įgalino Turkijos vyriausybę siekti dar labiau

savarankiškos pozicijos regione stiprinant lyderystę ir mažinant priklausomybę nuo santykių su Vašingtonu. Tiriamuoju laikotarpiu Turkijos vystyta eurazianizmo kryptis ypatingai plėtojo prorusišką vektorių, o Sirijoje vykęs karas tapo viena pagrindinių scenų, kurioje formavosi Turkijos ir Rusijos santykiai (Amatca, Torun 2021, 124).

Pirmasis Ankaros ir Maskvos susidūrimas Sirijoje nerodė jokių teigiamų ženklų valstybių bendradarbiavime siekiant suvaldyti konfliktą. Priešingai, 2015 metais į konfliktą įsitraukusi Maskva parėmė Assado režimą, kai Ankaros vienas iš pagrindinių interesų buvo valdančiojo režimo pakeitimas. Maskvos įsitraukimas į karą ir karinė pagalba Sirijos valdančiajam elitui buvo gyvybiškai svarbi norint atsilaikyti prieš JAV ir Turkijos remiamas sukilėlių pajėgas (İpek, Güler 2021, 82). Rusijos ir Turkijos pozicijos Sirijoje išsiskyrė ir kurdų klausime, kai Rusijos Federacijos ambasadorius Ankaroje Andrei Karlov pareiškė, jog Maskva PKK grupuotės nelaiko teroristine organizacija (Saeed 2015). Ne gana to, 2015 m. spalį Rusijos naikintuvai pradėjo pažeidinėti Turkijos oro erdvę Hatajaus provincijoje ir vykdė koordinuotus antskrydžius prieš Sirijos opozicines grupuotes, ypač prieš Turkijos remiamas pajėgas. Turkijos prezidentas tada ryžtingai sukritikavo Rusijos veiksmus:

„Rusijos operacijos Sirijoje Turkijai yra nepriimtinos. Tokia padėtis ilgainiui prives prie Rusijos izoliacijos regione. Šie žingsniai, kurių imtasi nepaisant Turkijos, mus liūdina ir verčia sunerimti. Rusija neturi sienos su Sirija. Ko Rusija čia siekia? Jie tai daro, nes režimas iškėlė tokį reikalavimą. Nėra jokios prievolės vykdyti tokią operaciją vien todėl, kad to nori kiekvienas režimas“ (NTV Haber 2015) (žr. 1.15 priedą).

Akcentuodamas bendros Rusijos ir Sirijos sienos nebuvimą Erdoğanas kvestionavo Maskvos teisėtumą kištis į konfliktą Sirijoje, kurią pati Ankara matė kaip savo įtakos zoną. Panašu, kad būtent tuo laikotarpiu Ankaros užsienio politika buvo balansavimo fazėje. Vis labiau kritikuojant JAV politiką, Turkija parodė, jog nėra prisirišusi ir prie Maskvos bei gali kritikuoti abi puses taip išlaikydama atstumą ir įgyvendindama pragmatišką politiką konkrečiais klausimais. Prisiėmus regiono lyderio ir šeimininko vaidmenį Ankarą piktino su ja nesuderinti Maskvos veiksmai, kurių legitimumas buvo aktyviai kvestionuojamas. Rusija buvo matoma kaip pašalinis veikėjas, kuris, panašiai kaip ir JAV, neturėjo moralinės teisės kištis į regioną už kurio saugumą atsakomybę siekė prisiimti Ankara. Prieštaranga Turkijos politinio elito reakcija leido suprasti, jog Turkija pasiryžusi konkuruoti su visomis pusėmis negerbiančiomis Ankaros regioninių interesų ir jos statuso. Turkija didindama skirtį nuo Vašingtono ir kritiškai vertindama Maskvą tiesė sau kelią maksimaliai didinti savo įtaką ir galią regione. Erdoğano kritika tiek JAV, tiek Rusijai leido sustiprinti Turkijos kaip nepriklausomos žaidėjos vaidmenį.

Nepaisant Turkijos prezidento nepasitenkinimo, Maskva bombardavo Alepo – Latakijos regioną, kuriame Ankara norėjo sukurti saugią zoną. Rusijos pajėgoms nuolat atakavus turkmėnų grupuotes Sirijoje, Ankaros ir Maskvos santykiai sparčiai blogėjo. 2015 m. lapkričio 24 d. Turkijos naikintuvas F–16 numušė Rusijos atakos lėktuvą Su–24M, Vladimiras Putinas tokį turkų žingsnį pavadino „dūriu į nugarą“ ir pagrasino rimtomis pasekmėmis. Rusija tuomet įvedė ekonomines sankcijas ir stipriai apribojo rusų turizmą Turkijoje (BBC News 2015).

2015 metų rudens įvykiai tarp Rusijos ir Turkijos parodė, jog santykiai tarp šių valstybių natūraliai nebuvo draugiški, nes abi valstybės turėjo skirtingus interesus Artimųjų Rytų regione ir juos ryžtingai gynė, o vaidmenys kuriuos pozicionavo Ankara ir Maskva nebuvo tarpusavyje suderinami. Visgi 2016 metai atnešė daug pokyčių Turkijos užsienio politikoje ir pakeitė ligi tol matytą saugumo situaciją tiek pačioje Turkijoje, tiek ir visame regione. Vyriausybių kaita tų pačių metų pavasarį, kai pro vakarietišką Ahmeto Davutoğlu vyriausybę pakeitė palyginti eurazianistiška Binali Yıldırım administracija, buvo ženklas, jog Ankara nori stabilizuoti santykius su Maskva ir laikytis nuosaikesnės pozicijos šios valstybės atžvilgiu (Aras 2017, 14). Esminis lūžis šių valstybių bendradarbiavime pasireiškė po nesėkmingo perversmo bandymo 2016 m. liepos mėnesį (Rüma, Çelikpala 2019, 77). Ankara po pasikėsimo įvykdyti perversmą ypatingai nusivylė JAV ir Vakarų sąjungininkų reakcija į šią krizę. Nesulaukus atitinkamos paramos iš JAV ir Vašingtonui atsisakius išduoti teigiamą perversmo organizatorių Fethullah Güleną, Ankaros administracija pradėjo permąstyti JAV kaip patikimo partnerio vaidmenį. Situaciją dar labiau aštrino ir matoma didėjanti JAV parama Sirijos kurdų YPG kovotojams. Nusivylimas ir nepasitikėjimas Vašingtonu augo ne tik tarp Turkijos valdžios atstovų, tačiau ir visuomenėje. Pagrindine šios situacijos laimėtoja tapo būtent Maskva. Rusija nuo pat pirmų akimirkų išreiškė paramą demokratiškai išrinktai Turkijos valdžiai ir laikėsi santūrios pozicijos kurdų klausimu. Visuomenėje vyraujant negatyviai nuomonei apie amerikiečius ir Ankaros vyriausybei ieškant naujo partnerio, Rusija pasirodė kaip tinkama atsvara Turkijos tikslams Sirijoje įgyvendinti (Rüma, Çelikpala 2019, 79). Kaip buvo įprasta, Maskva įsiteigė kaip gera atrama mažesnėms valstybėms siekiančioms strateginės autonomijos, taip siekiant transformuoti JAV lyderiaujamą tarptautinę sistemą. Rusija susidariusią įtampą tarp Ankaros ir Vašingtono išnaudojo kaip savo galimybę pritraukti Ankaros dėmesį ir pozicionavo save kaip veikėją, „gerbiančią“ kitų partnerių interesus (Gafarli, Roknifard 2023, 41). Ankaros pasirinkimas atsigręžti į Maskvą bent jau trumpuoju laikotarpiu pasitvirtino ir pasireiškė per artimesnį karinį abiejų šalių bendradarbiavimą. Maskva leido Ankarai naudotis Sirijos oro erdve ir neprieštaravo operacijai „Eufrato skydas“ (Çelikpala 2019, 27).

Pagerėję Maskvos ir Ankaros santykiai lėmė valstybių diplomatinį bendradarbiavimą siekiant užbaigti Sirijos karą. 2017 metais Ankaros, Maskvos ir Teherano lyderiai Astanoje surengė susitikimus ir sutarė siekti bendro Sirijos krizės sprendimo diplomatiniais būdais. Astanos procesas puikiai pademonstravo, kaip Turkija gali atlikti ne tik regiono galios, bet taikos užtikrintojo vaidmenį. O derybos su ne demokratiškomis valstybėmis parodė, kad Ankara atvira bendradarbiavimui su visomis konflikto šalimis, ne tik Vakarų partneriais. Astanos procesas tapo viena svarbiausių diplomatinių iniciatyvų regione, atsvėrusia neveiksmingas Vakarų organizuotas Ženevos derybas (İpek, Güler 2021, 87). Bendra susitarimų vizija buvo imtis lemiamo vaidmens sprendžiant krizę per pagarbos Sirijos teritoriniam vientisumui išraišką, laikantis JT Saugumo Tarybos rezoliucijos Nr. 2254 (Çelikpala 2019, 25). Didžiausias Turkijos laimėjimas Astanos procese buvo sukurta deeskalacijos zona Idlibe. Turakai čia dislokavo savo pajėgas, o vėliau kartu su Laisvosios Sirijos Armijos pajėgų pagalba įgyvendino operaciją „Alyvmedžio šakelė“. Būtent suartėjimas su Rusija leido Ankarai įgyvendinti „Eufrato skydo“ ir „Alyvmedžio šakelės“ operacijas Sirijoje. Turkijos regiono lyderio, atviro tarpininko ir taikos užtikrintojo vaidmuo leido šiai valstybei didinti savo įtaką bene visais politiniais kanalais. Turkijos galimybės didinti savo karinį aktyvumą Sirijoje ir tapti vis ryškesne regiono lydere buvo neatsiejamoms nuo Ankaros užsienio politikos perorientavimo. Ankaros ir Maskvos santykių Sirijoje gerėjimas prisidėjo prie Turkijos strateginės autonomijos kūrimo, Ankara įgavo vis daugiau svertų įgyvendinti savo interesus regione, neprioretizuojant santykių su Jungtinėmis Valstijomis. Kaip parodė Astanos procesas, lanksčių aljansų formavimas įvairiais klausimais buvo vienas iš esminių Ankaros įrankių siekiant strateginės autonomijos bei įgyvendinant savo politinę dienotvarkę regione (Haugom 2019, 218). Rusijos prezidento Vladimiro Putino parama išreikšta Turkijos Sirijos politikai parodė, jog Ankaros ir Maskvos interesai regione įgavo abipusį supratimą. Per Turkijos prezidento vizitą Maskvoje Putinas teigė, jog :

„Turkijos našta, susijusi su pabėgėliais, yra didelė. Mes tai puikiai žinome. Ji turi užtikrinti savo sienų saugumą, to reikalauja teisėti Turkijos interesai. Saugumo zonos nustatymas prie Turkijos pietinių sienų yra teigiamas žingsnis Sirijos teritorinio vientisumo požiūriu. Atsižvelgdami į tai, remiame visus veiksmus, kuriais bus mažinama įtampa aptariamame regione“ (NTV Haber 2019) (žr. 1.16 priedą).

Tokia Kremliaus vadovo parama Ankaros vykdomai politikai Sirijoje pademonstravo, jog net ir skiriantis Maskvos ir Ankaros požiūriams į Sirijos valdantįjį režimą, konsensusą šioms valstybėms rasti buvo lengviau nei Vašingtono ir Ankaros dialoge. Maskva geriau nei Vašingtonas suprato Turkijos nacionalinio saugumo grėsmes, ar bent jau laikėsi nuosaikesnės ir Ankaros interesus labiau atliepiančios pozicijos, taip pat labiau vertino turkų prisiimtą lyderio vaidmenį regione. Taigi vaidmenų konfliktai tarp

Maskvos ir Ankaros nebuvo tokie ryškūs kaip tarp NATO partnerių, o tai lėmė Ankaros užsienio politikos krypties poslinkį.

2.1 Karinis Ankaros ir Maskvos bendradarbiavimas ir S–400 įsigijimas

Vienas ryškiausių Turkijos ambicijos stiprinti strateginę autonomiją nuo JAV įrodymų buvo rusiškų priešlėktuvinių gynybos sistemų S–400 įsigijimas. Turkijos geografinė padėtis ir saugumo situacija regione suformavo didelį oro gynybos sistemų poreikį. Iš pradžių Turkija šią problemą norėjo spręsti ilgalaikių partnerių rėmuose ir siekė įsigyti „Patriot“ sistemas iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Visgi šis planas liko neįgyvendintas kai JAV prezidentas ir senatas pasipriešino šių sistemų siuntimui į Turkiją (Yeltin 2021, 72). 2017 metų rudenį turkai nusprendė pasirašyti 2,5 milijardų dolerių vertės sutartį su Rusijos gynybos pramone ir įsigijo S–400 ilgojo nuotolio oro gynybos sistemas. Šis žingsnis sukėlė didelį pasipiktinimą tarp NATO partnerių, o ypač JAV. Amerikiečiai primygtinai spaudė turkus nutraukti derybas su rusais, argumentuojant, jog šios sistemos yra nesuderinamos su NATO gynybos planais ir kelia pavojų kolektyvinio saugumo koncepcijai⁶ (Yeltin 2021, 73). Atsakydamas į Turkijos sprendimą didinti karinį bendradarbiavimą su Maskva, Vašingtonas įvedė sankcijas Turkijos gynybos pirkimų agentūrai pagal kovos su Amerikos priešininkais per sankcijas įstatymą (CAATSA) (United States Department of State 2020). Taip pat išbraukė Ankarą iš F–35 naikintuvų programos, kurioje Turkija dalyvavo nuo 2002 metų (Erocoşkun 2021). Ankara savo sprendimo neišsižadėjo ir demonstravo JAV įtakos mažareikšmiškumą Ankaroje priimamiems sprendimams. Tada Turkijos prezidentas sprendimą įsigyti rusiškas sistemas komentavo taip:

„Kitą mėnesį pradėdame gauti užsakytas oro gynybos sistemas S–400. Visada buvome atviri įvairioms pirkimo galimybėms, susijusioms su saugumo poreikiais. <...>Turkija neprivalo gauti leidimo šiuo klausimu, o juo labiau pasiduoti spaudimui. S–400 klausimas yra tiesiogiai susijęs su mūsų suverenomis teisėmis, ir mes nuo jo nesitrauksime“ (BBC News Türkçe 2019) (žr. 1.17 priedą).

Ryžtingos retorikos laikęsis Turkijos prezidentas tuomet pragmatiškai vertino rusiškos ginkluotės pirkimą. „Turkija neprivalo gauti leidimo“ simbolizavo, jog šis sandoris buvo ne tik saugumo klausimas, bet ir siuntė svarbią politinę žinutę, dėl Ankaros politinio suverenumo. Iš vaidmenų teorijos perspektyvos šią situaciją galima matyti kaip Turkijai primesto vaidmens sąmoningą atmetimą. Turkija savo veiksmais

⁶ Ypač akcentuotas šių raketų nesuderinamumas su naujausių amerikietišku naikintuvų F-35 naudojimu, nes pastarųjų sistemos gali būti pažeidžiamos S-400 sistemų radarų.

viešai deklaravo, jog ji atsisako paklusnios NATO partnerės vaidmens ir nederins savo gynybos politikos sprendimų su JAV. Tokiu būdu Ankara nuosekliai didino savo autonomiško žaidėjo vaidmenį. Šis įsigijimas demonstravo, kad Turkija pasiryžusi spręsti savo klausimus nepriklausomai nuo Vakarų partnerių nuomonės ir simbolizavo savotišką maištą prieš Vakarų vertybinę politiką. Po oficialaus vizito Maskvoje Erdoğanas teigė, jog atsiradus poreikiui, bendradarbiavimas su Rusija gali dar labiau didėti ir optimistiškai vertino Rusijos ir Turkijos kooperavimą gynybos srityje:

„Dabar čia palieku savo gynybos pramonės prezidentą. Čia taip pat tęsiami mūsų personalo mokymai. Norime tęsti šį solidarumą daugelyje gynybos pramonės sričių. Tai gali būti keleiviniai lėktuvai, tai gali būti naikintuvai. Visas klausimas yra solidarumo dvasia. Esame pastebėję, kad šią solidarumo dvasią ateityje galime įgyvendinti radarų slopintuvuose, raketose ir įvairiose gynybos sistemų srityse, ir jas sparčiai plėtosime“ (NTV Haber 2019) (žr. 1.18 priedą).

Tokia Turkijos vadovų retorika leido aiškiai suprasti, jog valstybės saugumas ir nacionaliniai interesai buvo svarbesni už šiltų santykių su Jungtinėmis Valstijomis išlaikymą. Solidarumo akcentavimas greičiausiai buvo pasirinktas ne be reikalo, o specialiai siekiant atliepti Vašingtono vykdytos politikos nepriimtinumą. Tačiau šis prezidento pasisakymas parodo ne tik nepasitenkinimą JAV politika, bet ir pačios Turkijos išsikelto vaidmens įgalinimą. Minėtas solidarumas prezidento kalboje turėtų būti interpretuojamas kaip Turkijos ir Rusijos tarpusavio rolų įvertinimas ir vertinimas. Tarpusavio pripažinimas ir dėmesys Turkijos rolės iššūkiams patenkino Ankaros norus būti matoma ir išklausoma. Personalas kvalifikacija, pramonės kūrimas ir stiprinimas – visa tai yra valstybės vidaus procesų stiprinimas leidžiantis siekti didesnės strateginės autonomijos, kuri be vidaus pažangos būtų sunkiai įsivaizduojama. Kalba apie pažangios ginkluotės gamybą, leido suprasti, jog turkai ketino didinti ne tik karinį nepriklausomumą, bet ir platesnį geopolitinį svorį regione. Erdoğano pozicija, jog Turkija privalo būti ne tik ginkluotės pirkėja, bet ir gamintoja, išreiškė didėjančias Ankaros ambicijas regione, stiprinant savo karinį, ekonominį vaidmenį. Ankaros pasirinkta kryptis nebuvo tik trumpalaikė reakcija į konkrečius iššūkius, bet verčiau ilgalaikė valstybės vizija, tai įrodė ir sumažėjęs amerikietiško ginklų importas. Stokholmo Tarptautinio Taikos Tyrimų Instituto SIPRI duomenimis Turkija iš trečios pagal dydį JAV ginklų eksporto gavėjos 2011–2015 m. nukrito į 19 vietą 2016–2020 metų periode (Wezeman, Kuimova and Wezeman 2021).

Sankcijos smarkiai paveikė Ankaros gynybos projektus, nes JAV apribojo gynybos pramonėje naudojamų komponentų eksportą į Turkiją (Yeltin 2021, 73). Vis tik padidėjus įtampai tarp Ankaros ir

Vašingtono, Turkijos vadovų poziciją palaikė net ir didžiausios Turkijos opozicinės partijos vadovas Kemal Kılıçdaroğlu, kuris teigė, jog S–400 sistemos yra būtinos Turkijos saugumui užtikrinti:

„F–35 klausimas, santykių su NATO klausimas yra svarbūs, tačiau oro gynybos sistemos spragos šioje geografinėje vietovėje yra nepriimtinos. Sistemą reikia stiprinti, o S–400 turi būti nupirkta. Nežinau, kokios bus Amerikos sankcijos, tačiau nepriimtina, kad Turkijai būtų taikomos sankcijos dėl to, kad ji stiprina savo gynybos sistemą. Mes nemanome, kad tai teisinga“ (Independent Türkçe 2019) (žr. 1.19 priedą).

Šis pareiškimas yra labai reikšmingas visos Turkijos politinės sistemos kontekste. Bene labiausiai pro vakarietiškos respublikonų partijos lyderis pademonstravo, jog ne tik vyriausybė, bet ir opozicija nepriklausomų sprendimų priėmimą laiko pamatine vertybe. Partija, kurią vyriausybė dažnai kaltino pataikavimu Vakarams, parodė nepasitenkinimą išorės veikėjų primestais vaidmens ribojimais ir didėjusiu spaudimu esminiais valstybės klausimais. Vieninga Ankaros politikų pozicija rusiškų raketų įsigijimo klausimu parodė, jog Turkija didžiausiu prioritetu laikė savo vizijos įgyvendinimą, net jei priemonės ją įtvirtinti nebuvo suderinamos su partnerių politika. Būtent ši saugumo dilema Turkijoje pademonstravo, jog Ankara pasiryžo siekti nuo Vakarų partnerių nepriklausomos užsienio politikos ne tik retoriniu lygmeniu, bet ir konkrečiais veiksmais, dariusiais įtaką regiono saugumo architektūrai. Ankara sąmoningai atsisakė buvusio patikimo sąjungininko vaidmens, vietoj jo kurdama autonomiško, regioninį saugumą formuojančio veikėjo tapatybę. S–400 raketų įsigijimas turėtų būti traktuojamas kaip simbolinis ir demonstratyvus aktas, rodęs, kad Ankara gali ne tik garsiai kalbėti, bet ir ryžtingai veikti rodant vakarams savo ketinimų rimtumą. Iš oficialios Ankaros retorikos galima suprasti, kad Vašingtono nesugebėjimas tinkamai įvertinti Turkijos saugumo situacijos pastūmėjo Ankarą ieškoti naujų partnerių gynybos pramonėje ir dar labiau suartino Turkiją su Rusija. Tai buvo puikus pavyzdys, kaip tarpusavio vaidmenų ir lūkesčių neįvertinimas gali atitolinti net ir stipriausio pasaulyje karinio aljanso partnerius. Rusiškos ginkluotės pasirinkimas buvo ne tik taktinis, bet ir politinis sprendimas, siuntęs žinią Turkijos Vakarų partneriams, jog Ankara gali turėti ir kitų alternatyvų vystant savo užsienio politikos procesus ir stiprinant savo rolę Artimųjų Rytų regione (Haugom 2019, 217).

Turkijos ambicijos siekti regiono lyderio vaidmens, tapti ryškiu pasauliniu žaidėju ir vystyti autonomišką užsienio politiką buvo matomos ir Turkijos didesniame bendradarbiavime su alternatyviais partneriais, ir retorikoje, kuri buvo dažnai vartojama Turkijos prezidento ar užsienio reikalų ministro metinėse kalbose ar kituose viešuose pareiškimuose. Turkijos lyderiai kalbėjo ne tik apie didėjančią bendradarbiavimą su Maskva, bet ir akcentavo būtinybę Turkijai permąstyti ir adaptuoti savo užsienio

politiką prie besikeičiančios pasaulinės struktūros. Turkijos užsienio reikalų ministras Mevlüt Çavuşoğlu 2019 metų rugpjūčio mėnesį Turkijos ambasadorių konferencijoje Ankaroje kalbėjo, apie Turkijos lyderystės svarbą nestabilios tarptautinės sistemos akivaizdoje, pabrėžė Turkijos, kaip centrinės valstybės idėją. Ministras tikino, jog atsirandančius galios vakuumus ir krizes Turkija privalo išnaudoti savo naudai. Buvo agituojama už Turkijos geopolitinį vaidmenį, kaip taikos ir saugumo garantą Artimųjų Rytų regione (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2019). Kalboje girdėta retorika simbolizavo vis didėjančias Turkijos ambicijas būti ne tik ištikima Vakarų partnere regione, bet ir savarankiška regiono lydere. O ministro žodžiuose aiškiai ištransliuotas lūkestis, jog JAV galiausiai pripažintų ir vertintų Turkijos užimamą vaidmenį regione. Panašiai apie JAV pirmininkaujama tarptautinę sistemą atsiliepė ir Turkijos prezidentas Erdoğanas. Jau 2021 metais duotame interviu šalies vadovas stipriai kritikavo JAV užsienio politiką ir pabrėžė kylančių galių svarbą:

„Pasibaigė probleminis suvokimas, kad Vakarai yra pranašesni. Šimtmečius trukusi Vakarų hegemonija baigėsi. Atsiranda nauja tarptautinė sistema. <...> Tokios kylančios galios kaip Turkija tapo svarbiais pasaulinės politikos dalyviais. <...> Mūsų požiūris toks: jei bandysime tęsti tokią pasaulio politiką dabartiniu pavidalu ir su dabartinėmis struktūromis, jos nereformuodami, susidursime su dar didesnėmis problemomis. Kol yra laiko, iškelkime ant stalo ydingus sistemos aspektus ir apie tai kalbėkime. Turkija jau daugelį metų labai atvirai ir aiškiai kalba apie tarptautinį terorizmą. Tie, kurie kviečia pasaulį į demokratiją, tie, kurie bando duoti žmogaus teisių pamokas, bendradarbiauja su teroristais ir aprūpina juos sunkvežimiais ginklų“ (Burhanettin 2021) (žr. 1.20 priedą).

Turkijos vadovo laikysena ir retorika JAV ir jos vystomos politikos atžvilgiu, leido daryti prielaidas, jog Ankaros užsienio politikos krypties nūsukimas į Rytus buvo neišvengiamas. Pasaulio sistemos kaita pateikta kaip esminė priežastis besikeičiančiai Turkijos rolei regione. Ankara deklaravo savo didėjančias ambicijas ir besikeitusį identitetą. Iš šio Turkijos prezidento pasisakymo galima suprasti, jog Turkijos politinis elitas matė savo šalį kaip ilgai egzistavusią Vakarų valstybių šešėlyje ar netgi užguitą, o dabar atėjo laikas pakeisti savo padėtį tarptautinėje sistemoje ir suklestėti, nes naujai kilę iššūkiai reikalauja pokyčių. Teiginys, kad nekeičiant esamos tarptautinės struktūros pasaulis susidurs su dar didesnėmis problemomis, leido suprasti, jog Turkijos vaidmuo regione neišvengiamai privalo keistis ir atliepti naujai kylančius iššūkius. Kritika tarptautiniam nestabilumui leido Ankarai sudaryti įspūdį, kad nėra kito kelio, tik užimti lyderiaujančias pozicijas sprendžiant pagrindinius Artimųjų Rytų ir viso pasaulio klausimus. Tokia pozicija natūraliai stiprina strateginės autonomijos nuo JAV diskursą. Visgi tiek prezidento, tiek ir kitų Ankaros lyderių retoriką reikėtų vertinti atsižvelgiant į platesnį geopolitinį,

istorinį kontekstą. Nors Turkijos suartėjimas su Rusija didžiąja dalimi buvo grindžiamas dideliu nusivylimu Vašingtono užimama pozicija Sirijoje, ir vaidmenų bei lūkesčių konfliktu, akivaizdu, jog Rusija nepakeitė, ir vargu ar ilgalaikėje perspektyvoje galėtų pakeisti JAV kaip Turkijos strateginę partnerę. 2015 metų orlaivio numušimo krizė, skirtingi interesai kituose konfliktuose, pavyzdžiui Libijoje, Krymo klausimas, o galiausiai daugybės tarpusavio karų pažymėta istorija įrodė, jog Rusija ir Turkija niekada nebuvo ir nėra natūralūs sąjungininkai. Nors santykių suartėjimas buvo matomas ne tik retoriniu lygmeniu, bet ir konkrečiais veiksmais, tai turėtų būti vertinama labiau kaip pragmatinis šių šalių bendradarbiavimas atskirais klausimais. Santykių dinamiką lėmė persipynę ir tiriamuoju laikotarpiu sutapę šalių interesai regione bei pasitenkinimas tarpusavio vaidmenų pripažinimu. Tikėtina, jog Turkijos laikysena buvo išnaudojama kaip taktinis įrankis siekiant palankesnių derybinių pozicijų su Jungtinėmis Valstijomis, stiprinant strateginę autonomiją ir lyderystę Artimuosiuose Rytuose. Suartėjimą su Maskva galima vertinti kaip Ankaros mestą Turkijos vaidmens pripažinimo testą Vakarų partneriams. Naujas Turkijos ir Rusijos aljansas yra mažai tikėtinas nes, tai tiesiogiai prieštarautų Ankaros strateginės autonomijos idėjai ir didintų priklausomybę ne nuo Vakarų partnerių, bet jau nuo Maskvos (Haugom 2019, 218).

3. Turkijos energetikos ambicijos: Maskvos įtaka ir strateginės autonomijos dilema

Turkijos ambicija tapti Artimųjų Rytų lydere pasireiškė ne tik per dažnus Ankaros ir Vašingtono pozicijų išsiskyrimus ar suaktyvėjusią Ankaros taktiką ieškoti alternatyvių partnerių, kaip Rusija. Turkijos siekis tapti regiono energetikos centru koreliavo su reikšmingesnės geopolitinės pozicijos aspiracija Vakarų ir Rytų sankirtoje. Ankaros užsiimta pozicija, Rusiją demonstruojant kaip atsvarą JAV, buvo matoma ne tik regioninių konfliktų sprendimuose ar militaristiniame bendradarbiavime, bet ir vis didėjusioje energetinėje kooperacijoje, stiprinusioje Turkijos ir Rusijos energetinį integralumą (Erşen, Çelikpala 2019). Turkijos Rytų Viduržemio jūros politikos dinamika 2020 metais, plečiant gamtinių išteklių žvalgybą ir iškeliant jūrinių sienų klausimą sukėlė įtampas ne tik su Graikija, Europos Sąjunga bet ir Jungtinėmis Valstijomis, tada palaikiusiomis Graikijos poziciją. Tai dar kartą demonstravo Turkijos ryžtą stiprinti savo galios poziciją regione (Erocoşkun 2021, 260).

3.1 Turkija – regiono energetikos centras

„Diversifikuoti tiekimo tinklus ir išteklius, kad sustiprintume savo energijos tiekimo saugumą. Turkija siekia prisidėti prie regioninio ir pasaulinio energetinio saugumo ir tapti regioniniu energetikos

prekybos centru“ (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2022) (žr. 1.21 priedą). Tai yra citata iš viešai skelbiamos Turkijos tarptautinės energetikos strategijos. Tapti energetikos centru yra viena iš ilgalaikių Ankaros aspiracijų stiprinant valstybės poziciją žemynų sankirtoje. Ši strateginė vizija atskleidžia ne tik Ankaros ekonominius tikslus, bet ir sąmoningą vaidmens formavimą tarptautinėje sistemoje. Kaip teigiama Turkijos energetikos ir gamtos išteklių ministerijos išplatintame dokumente – „Energetikos strategija 2015 – 2019“, strateginė Turkijos padėtis sudaro galimybes Ankarai aktyviai projektuoti save kaip energetinį tarpininką, kuris siekia tapti esmine jungtimi tarp gamintojų Rytuose ir vartotojų Vakaruose (Ministry of Energy and Natural Resources 2015). Po Turkijoje XXI amžiaus pirmajame dešimtmetyje įvykusio ekonomikos bumo, energijos poreikiai šalyje stipriai išaugo⁷(Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2022). Vis dėlto Turkija niekada nebuvo energijos ištekliais turtinga valstybė, 74% Turkijoje suvartojamų energijos šaltinių – importuojami, o pagrindinis Ankaros importo partneris nuo pat šio amžiaus pradžios buvo Rusija, būtent tai sukūrė didžiausią energijos saugumo problemą. 2005 m. atidarius dujotiekį „Blue Stream“, Rusijos ir Turkijos dvišaliai santykiai energetikos sektoriuje palapsniui plėtėsi. Turkiją „Blue Stream“ dujotiekiu kasmet pasiekia 16 mlrd. kubinių metrų gamtinių dujų. Ši bendradarbiavimo pradžia suteikė inercijos dujotiekio „South Stream“ projektui, kuriuo Rusijos dujos turėjo būti tiekiamos Europos šalims per Juodąją jūrą, išvengiant Ukrainos ir Rumunijos teritorijų. Tačiau projektas buvo sustabdytas ir atšauktas dėl ES sankcijų ir ES energetikos reglamentų. Turkija pasinaudojo šia situacija savo energetikos centro vaidmens stiprinimui ir susitarė su Rusija pakeisti „South Stream“ projektą į dujotiekį „TurkStream“, kuris jau tiekia dujas į Turkijos teritoriją, netoli Graikijos sienos (Ediger, Durmaz 2017).

Turkijoje energetikos saugumo klausimas visada buvo vienas iš esminių prioritetų. Rusijai pradėjus stabiliai tiekti dujas ir Turkijoje stiprėjant „centrinės valstybės“ idėjai, energetikos centro koncepcija tapo dar labiau girdima tarp Turkijos valdžios atstovų. Vienas svarbiausių Turkijos žingsnių įgyvendinant energetikos centro idėją tapo „TANAP“ projektas⁸. Šis dujotiekis leidžia transportuoti Azerbaidžane išgaunamas dujas per Turkiją į Europą, taip sujungiant Kaspijos jūros resursus su senuoju žemynu⁹(Öniş, Yılmaz 2015, 85). 2015 metais pradėtas ir 2018 metais baigtas statyti dujotiekis tapo svarbiu įrankiu leidusiu Turkijai stiprinti savo vaidmenį regione ir siekti energetikos centro ambicijos. Europos Sąjunga taip pat palaikė šį projektą, nes jis buvo matomas kaip galimybė tiek Europai, tiek ir Turkijai sumažinti

⁷ Per pastaruosius 20 metų Turkijoje energijos suvartojimas augo sparčiausiai tarp EBPO šalių. Šiuo metu Turkija yra antra pagal dydį gamtinių dujų ir elektros energijos vartotoja pasaulyje po Kinijos.

⁸ TANAP dujotiekis - 1811 kilometrų ilgio Transanatolijos gamtinių dujų vamzdynas.

⁹ Pagal pirminį planą TANAP dujotiekiu per Italiją į ES kasmet transportuota 10 mlrd. m³, o Turkijoje buvo sunaudojama 6 mlrd. m³ „TANAP“ atgabtų dujų. Vėliau šio dujotiekio pajėgumai buvo dar labiau išplėsti.

savo priklausomybę nuo rusiškos energetikos. Šis projektas buvo labai svarbus Turkijai, kuri siekė diversifikuoti savo energetikos resursus. Be to „TANAP“ turėjo teigiamą poveikį Turkijos santykiams su Kaspijos regiono valstybėmis, kurios pradėjo užimti vis svarbesnę vietą Turkijos energetikos strategijoje, o tai stiprino Ankaros galios vaidmenį regione (Nuroğlu 2018). Energetikos diversifikavimas Turkijoje buvo matomas kaip būtina priemonė norint didinti Turkijos įtaką regione. Šis projektas leido Ankarai ne tik siekti pragmatiškų, finansinių tikslų, bet ir pastatė Turkiją į poziciją, kurioje Ankara galėjo derėtis dėl savo strateginio vaidmens statuso su didžiais partneriais. Turkijos energijos prekybininkų asociacijos pirmininkas Cem Aşık, „TANAP“ projekto vystymo metu teigė, kad Turkija spartina savo pastangas tapti energetikos centru regione, ir sakė: „Kai Turkija sukuria išteklių įvairovę, ji gali tapti energetikos centru, užtikrinančiu gamtinių dujų ir elektros tiekimo saugumą“ (Çağatay 2016) (žr. 1.22 priedą). Visgi vėlesnė Turkijos energetikos plėtra buvo grindžiama stipriu tarpusavio bendradarbiavimu su Maskva, o tai, įvairių specialistų teigimu, kėlė ir tebekelia naujas grėsmes tiek Turkijos energetiniam saugumui tiek ir Ankaros strateginės autonomijos idėjai.

Po to, kai dėl Europos Sąjungos įvestų sankcijų buvo sustabdytas „South Stream“ projektas, Ankara su Kremliumi sutarė dėl per Juodąją jūrą į Turkiją tiesiamo „TurkStream“ dujotiekio. Projektas sustiprino Ankaros priklausomybę nuo Gazprom tiekiamų dujų, paversdamas Turkiją antra didžiausia rusiškų dujų pirkėja Europoje po Vokietijos (Erşen, Çelikpala 2019, 588). Vis tik Turkijos politikų retorikoje šis projektas buvo pateikiamas kaip sėkmė, vedusi link tapimo regiono energetikos centru ir dar labiau užtikrino Turkijos energetikos sektoriaus diversifikaciją ir energetinį saugumą. „TurkStream“ atlieka ypatingą ekonominio bendradarbiavimo vaidmenį. Turkija, nors ir neturėjo didelių savo energijos atsargų, tapo viena iš pagrindinių pasaulio energijos rinkos dalyvių, užtikrinant rusiškų suskystintų gamtinių dujų tiekimą į Europą. Būtent per energetikos sektoriaus plėtrą ir ambiciją tapti energetikos centru Turkija siekė keisti nusistovėjusias tendencijas ir savo vaidmenį regione. Ankara tapo ne tik svarbia energetikos architektūros dalimi, bet ir ją formuojančiu veikėju (Shlykov 2023, 147). 2020 metais per Stambulę vykusią „TurkStream“ dujotiekio inauguraciją, kurioje dalyvavo Turkijos ir Rusijos prezidentai, Erdoğanas pareiškė: „Siekiamo, kad Turkija taptų pasauliniu energetikos centru“. Po šventės savo socialiniame tinkle prezidentas pasidalino išsamesne mintimi apie „TurkStream“ projektą:

„Tai projektas, prie kurio daug dirbome kartu su draugais iš Rusijos ir kuris yra istoriškai svarbus tiek mūsų dvišaliams santykiams, tiek mūsų regiono energetikos žemėlapiui. Turkija, pastaraisiais metais investavusi lėšas, įgijo infrastruktūrą, leidžiančią sukurti svarbų gamtinių dujų tiekimo pajėgumą ir prekybos centrą sau ir regionui. <...> Siekiame, kad mūsų šalis taptų vienu iš pasaulinių

energetikos centrų. Tikime, kad visas regionas gaus naudos iš pridėtinės vertės, kuri atsiras, kai visiškai suaktyvinsime savo potencialą“ (Erdoğan 2020) (žr. 1.23 priedą).

Turkijos vadovo retorika leidžia suprasti, jog Ankarą šį projektą matė kaip dar vieną įrankį stiprinant savo energetikos centro potencialą ir užtikrintai siekė didinti bendradarbiavimą su Maskva energetikos sektoriuje. Ankara atvirai deklaravo tikslą tapti svarbiu energetiniu centru regione ir visam pasaulyje, taip stiprinant savo geopolitinį vaidmenį. Iš teiginio „visas regionas gaus naudos“ galima įžvelgti ne tik siekį tapti ekonomine galia, bet ir tapatybinę pretenziją į lyderystę regione. Bandoma įteigti, jog Ankaros sėkmė taps viso regiono sėkme, nes Turkija matoma kaip regionu besirūpinantis veikėjas, užtikrinantis saugumą ir stabilumą.

Kitas Turkijos energetinę situaciją keičiantis projektas – „Akkuyu“ atominė elektrinė. Turkija, pateikdama savo vaidmenį regione kaip potencialų energetikos centrą, negalėjo ignoruoti vieno iš švariausių ir efektyviausių energijos išteklių – branduolinės energijos. Nenuostabu, kad Ankara nusprendė plėtoti šią energijos rūšį, tačiau jos pragmatiška ir į Rytus nukreipta politika dar kartą nustebino. Pirmoji Turkijos atominė elektrinė buvo pradėta statyti 2017 metais pietinėje Mersino provincijoje¹⁰. Pirmasis reaktorius pradėtas eksploatuoti 2023 metais, o visi blokai pradės veikti iki 2028 m. pabaigos. Priežastis, dėl kurios daug mokslininkų abejoja šia elektrine, yra Rusijos kontrolė projekte. „Akkuyu“ atominę elektrinę finansuoja, valdo ir eksploatuos Rusijos valstybinė korporacija „ROSATOM“. Ji bus vienintelė naujosios elektrinės savininkė ateinančius 25 metus. Bendra naujų Rusijos investicijų į branduolinę energetiką Turkijoje vertė siekia apie 20 mlrd. dolerių ir tai neabejotinai stiprina Maskvos ir Turkijos ekonominius ryšius¹¹ (Yılmaz 2023, 722). „Akkuyu“ atominės elektrinės projektas yra ypatingai svarbus indėlis mažinant Turkijos priklausomybę nuo energijos importo, kas yra Turkijos tarptautinės energetikos strategijos sudedamoji dalis (Gafarli, Roknifard 2023, 47). Buvusio Turkijos prezidento patarėjo energetikos klausimais Volkan Ediger teigimu, Ankaros siektinas regiono energetikos centro vaidmuo demonstruoja, kaip Turkijos valdžia mato savo valstybės vaidmenį nestabiliuose Artimuosiuose Rytuose. Turkijos energetikos centro ambicija turėtų būti vertinama JAV pasitraukimo iš regiono kontekste. Mažėjant amerikiečių vaidmeniui regione, Turkija save pozicionuoja kaip vis svarbesnę veikėją, užtikrinančią ne tik karinį, bet ir energetinį saugumą (Yazıcıoğlu 2016). Vertinant Turkijos pajėgumus ir augančią svarbą regione, galima teigti, jog Ankaros užsiimtas energetikos centro vaidmuo stiprina strateginės autonomijos potencialą. Vis tik kritiškai vertinant

¹⁰ Atominėje elektrinėje planuojami 4 energijos blokai, kurių bendra galia sieks 4800 MW. Ji patenkins 10% viso Turkijos elektros energijos poreikio.

¹¹ Sutarta, jog Turkija tuo tarpu pirks elektros energiją už fiksuotą 12,5 cento už kWh kainą.

Turkijos ir Rusijos energetinį bendradarbiavimą, svarbu atkreipti dėmesį į ilgalaikes tokios Turkijos užsienio politikos rizikas.

Didėjanti Turkijos priklausomybė nuo Rusijos kelia rimtų ilgalaikių grėsmių jos nacionaliniams interesams ir strateginei autonomijai. Dvišalis bendradarbiavimas yra akivaizdžiai išbalansuotas Rusijos naudai. Maskva tiekia apie pusę Turkijos gamtinių dujų poreikio, o Ankara yra viena didžiausių Kremliaus eksporto rinkų. Toks ekonominis susaistymas suteikia galimybę Rusijai naudoti prekybinius ir energetinius svetus politiniam spaudimui¹² (Haugom 2019, 2017). Siekdama sumažinti priklausomybę nuo gamtinių dujų importo Turkija diversifikavo savo energijos šaltinius įtraukiant branduolinę energetiką. „Akkuyu“ atominė elektrinė, kurios statybą ir eksploatavimą kontroliuoja Rusija, yra dalis šių diversifikacijos pastangų. Branduolinė energija gali sumažinti Turkijos dujų importo poreikį ir prisidėti prie jos energinio saugumo stiprinimo (Telli 2016, 165). Tačiau, nors technologija ir išteklių keičiasi, pagrindinis tiekėjas išlieka tas pats – Rusija. Tai reiškia, kad vietoje realaus priklausomybės mažinimo Ankara tik perkėlė savo energetinį pažeidžiamumą iš vieno sektoriaus į kitą. Nors Turkija siekia didesnio energetinio savarankiškumo, dabartinis modelis ne tik neišsprendžia priklausomybės problemos, bet ir dar labiau įtraukia ją į Maskvos įtakos lauką (Telli 2016, 165). Tai tiesiogiai kertasi su Turkijos strateginės autonomijos siekiu, nes energetinis bendradarbiavimas su Rusija suteikia pastarajai dar didesnę galimybę daryti įtaką Ankaroje priimamiems politiniams sprendimams. Ši dilema sukuria savotišką vaidmenų disonansą – situaciją, kai pačios Turkijos vaidmenys nėra suderinami tarpusavyje. Viena vertus Turkija didina autonomiją nuo JAV, kita vertus gilina integralumą su Maskva.

¹² Geriausias to pavyzdys buvo kai po 2015 metais Turkijos įvykdyto Rusijos karinio lėktuvo numušimo buvo įvestos sankcijos, Turkijai kainavusios mažiausiai 10 mlrd. dolerių, sudarančių daugiau nei 1 % šalies BVP.

Išvados

Turkijos ir JAV santykiai Sirijos konflikto kontekste išryškino gilų strateginių interesų, grėsmių ir vaidmenų supratimo išsiskyrimą tarp NATO sąjungininkių. Parama skirtingoms Sirijos konflikto šalims bei nesutarimai dėl kurdų grupuočių vaidmens išryškino skirtingas Ankaros ir Vašingtono regiono vizijas. JAV reakcija į nepavykusį perversmą Turkijoje tik dar labiau sustiprino tarpusavio nepasitikėjimą ir paskatino Ankarą aktyviau siekti nepriklausomos užsienio politikos bei strateginės autonomijos. Vaidmenų teorijos taikymas šiuo atveju padėjo ne tik suprasti santykių krizę, bet ir teoriškai pagrįsti, kad tai buvo struktūrinis vaidmenų konfliktas. Ankara ir Vašingtonas nesutarė ne tik dėl politikos kryptių, bet ir dėl to, kaip kiekviena valstybė suvokia savo ir partnerio vaidmenį regione. Tai paaiškino, kodėl santykių krizės peržengė konkrečių įvykių ribas ir tapo ilgalaikė tarpusavio pasitikėjimo problema.

Turkijos valdžios retorika ir kritika JAV politikai tapo ne tik atsaku į konkrečius geopolitinius įvykius, bet ir taktine priemone siekiant strateginės autonomijos ambicijos. Laikui bėgant Ankara šį naratyvą įgyvendino ir konkrečiais veiksmais – karinėmis intervencijomis Sirijoje, bendradarbiavimu su Rusija gynybos srityje, įskaitant S–400 sistemų įsigijimą.

Suaktyvėjęs Ankaros ir Maskvos karinis bendradarbiavimas sukėlė reikšmingą įtampą su JAV, tačiau tai nelėmė ilgalaikio strateginio aljanso su Rusija, o verčiau pragmatinį Turkijos pasirinkimą naudotis partnerystėmis, kurios sustiprintų jos derybines pozicijas ir atneštų konkrečius politinius rezultatus. Panašiai ir energetikos srityje, siekis tapti regiono energetikos centru pasireiškė ambicingais projektais, tokiais kaip „TurkStream“ dujotiekiu ar „Akkuyu“ atominė elektrinė, tačiau šie projektai sustiprino ir Maskvos svertus Ankaros atžvilgiu. Taigi Turkijos energetinis integralumas su Rusija iš esmės prieštarauja ir kelia grėsmę jos strateginės autonomijos vizijai.

Šis darbas prisidėjo prie diskurso analizės tiriant Turkijos strateginės autonomijos ambiciją. Pabrėžiama, jog ši ambicija nereiškė visiško autonomiškumo, tai verčiau lanksti, pragmatiška ir platesnės geopolitinės situacijos sąlygota politikos forma. Analizuojant politikų pasisakymus ir sprendimus, darbe atskleista, kaip Turkija formavo naują vaidmenį regione ir globalioje sistemoje, balansavo tarp Vakarų ir Rytų bei naudojo viešą retoriką tam, kad įtvirtintų savo geopolitinius manevrus.

Šiame darbe pateikiamas naujas požiūris į Turkijos strateginės autonomijos sampratą, sujungiama diskurso analizė ir vaidmenų teorijos taikymas konkrečiose situacijose taip išplečiant ribotą akademinį ištirtumą, nes tokie metodai Turkijos atveju taikyti dar ypatingai retai. Darbe yra ir tam tikrų metodologinių apribojimų susijusių su tyrimo apimtimi bei šaltinių įvairove. Daugiausia dėmesio buvo

skirta aukščiausio lygio Turkijos lyderių pareiškimams, todėl platesnė medijų ar opozicijos palaikomo diskurso analizė nebuvo įtraukta į darbą. Vis dėlto, naudota vaidmenų teorija leido pagrįstai interpretuoti Turkijos užsienio politikos diskursą per strateginės autonomijos prizmę. Būsimuose tyrimuose būtų vertinga gilinti analizę apie Turkijos vidaus struktūrų įtaką, ypač opozicinių partijų ir žiniasklaidos vaidmenį strateginės autonomijos diskurse. Taip pat rekomenduojama plėtoti tyrimus, apimančius ne tik karinę ir energetinę politiką, bet ir įtraukiančius Turkijos minkštąją galią, bei ES ir kitų įtakingų regiono veikėjų vaidmenį Ankaros politinėje vizijoje.

Bibliografijos sąrašas

Moksliniai straipsniai

1. Akyeşilmen, Nezir, Vanessa Tinker, and Mohammed Ishmeal. 2020. “Turkey-US Relations in the Context of the Syrian Conflict: From Cooperation to Confrontation.” *Przegląd Strategiczny*, no. 13 79–96. Prieiga: <<https://doi.org/10.14746/ps.2020.1.5>> [Žiūrėta 2025 01 22]
2. Alim, Eray. 2024. “Allies in a Standoff: Examining the Confrontation between Turkey and the United States in Syria.” *European Journal of International Security* 9 (4):588–608. Prieiga: <<https://doi.org/10.1017/eis.2024.23>> [Žiūrėta 2025 01 27]
3. Aras, Bulent. 2017. “The Crisis and Change in Turkish Foreign Policy after July 15.” *Alternatives: Global, Local, Political* 44 (1): 6–18. Prieiga: <<https://doi.org/10.1177/0304375419837415>> [Žiūrėta 2025 02 17]
4. Atmaca, Ayşe Ömür, and Zerrin Torun. 2021. “Geopolitical Visions in Turkish Foreign Policy.” *Journal of Balkan and near Eastern Studies* 24 (1): 114–37. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/19448953.2021.1992189>> [Žiūrėta 2025 01 25]
5. Çelikpala, Mitat. 2019. „Viewing Present as History: The State and Future of Turkey-Russia Relations“ Prieiga: <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2019/05/MITAT_VIEWING-PRESENT-AS-HISTORY.pdf> [Žiūrėta 2025 02 25]
6. Erocoşkun, Burak. 2021. „Reflections of the Reproduced State Identity on Turkish Foreign Policy: Crises with the USA“ *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)* 16 (2). Prieiga: <<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.957726>> [Žiūrėta 2025 02 15]
7. Erşen, Emre. 2013. „The Shanghai Cooperation Organization: A New Alternative for Turkish Foreign Policy?“ *Middle East Institute*. October 18, 2013. Prieiga: <<https://www.mei.edu/publications/shanghai-cooperation-organization-new-alternative-turkish-foreign-policy>> [Žiūrėta 2025 02 25]
8. Erşen, Emre, and Mitat Çelikpala. 2019. „Turkey and the Changing Energy Geopolitics of Eurasia.“ *Energy Policy* 128 (128): 584–92. Prieiga: <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.01.036>> [Žiūrėta 2025 03 15]
9. Gafarli, Orhan, and Julia Roknifard. 2023. „Relations with Russia in the Context of Turkey’s Policy in Constructing Its „Strategic Autonomy“.“ *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 20 (79): 33–50. Prieiga: <<https://doi.org/10.33458/uidergisi.1358280>> [Žiūrėta 2025 03 05]

10. Haugom, Lars. 2019. „Turkish Foreign Policy under Erdogan: A Change in International Orientation?“ *Comparative Strategy* 38 (3): 206–23. Prieiga: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01495933.2019.1606662>> [Žiūrėta 2025 01 18]
11. Holsti, K. J. 1970. „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy.“ *International Studies Quarterly* 14 (3): 233–309. [Žiūrėta 2025 01 15]
12. İpek, Cemil, and Mehmet Güler. 2021. „Turkey and Russia in Syrian War: Hostile Friendship.“ *Security and Defence Quarterly* 35 (July). Prieiga: <<https://doi.org/10.35467/sdq/138949>> [Žiūrėta 2025 02 21]
13. Johnson, Melissa N.P., and Ethan McLean. 2020. „Discourse Analysis.“ *International Encyclopedia of Human Geography* 3: 377–383. Prieiga: <<https://doi.org/10.1016/b978-0-08-102295-5.10814-5>> [Žiūrėta 2025 01 17]
14. Kara, Mehtap. 2022. „Turkish - American Strategic Partnership: Is Turkey Still a Faithful Ally?“ *Southeast European and Black Sea Studies* 23 (2): 1–21. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/14683857.2022.2088081>> [Žiūrėta 2025 01 14]
15. Kutlay, Mustafa, and Ziya Öniş. 2021. „Turkish Foreign Policy in a Post-Western Order: Strategic Autonomy or New Forms of Dependence?“ *International Affairs* 97 (4): 1085–1104. Prieiga: <<https://doi.org/10.1093/ia/iiab094>> [Žiūrėta 2025 01 16]
16. Martin, Lenore G. 2024. „Challenging Friends: Türkiye-U.S. Relations.“ *All Azimuth a Journal of Foreign Policy and Peace* 0 (0): 1–17. Prieiga: <<https://doi.org/10.20991/allazimuth.1532722>> [Žiūrėta 2025 01 24]
17. Öniş, Ziya, and Şuhnaz Yılmaz. 2015. „Turkey and Russia in a Shifting Global Order: Cooperation, Conflict and Asymmetric Interdependence in a Turbulent Region.“ *Third World Quarterly* 37 (1): 71–95. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1086638>> [Žiūrėta 2025 03 04]
18. Özdamar, Özgür. 2023. „Role Theory in Practice: US–Turkey Relations in Their Worst Decade.“ *International Studies Perspectives*, July. Prieiga: <<https://doi.org/10.1093/isp/ekad014>> [Žiūrėta 2025 01 14]
19. Rüma, İnan, and Mitat Çelikipala. 2019. „Suriye Sahnesinde Etkin Rus ve Türk Dış Politikası.“ *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 16 (62): 65–84. Prieiga: <<https://doi.org/10.33458/uidergisi.588930>> [Žiūrėta 2025 02 12]
20. Şenyurt, Sümer Esin. 2024. „Türkiye and US Relations in the Context of the Syrian Civil War.“ *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 11 (1): 354–378. Prieiga: <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/83045/1412085>> [Žiūrėta 2025 01 25]

21. Telli, Azime. 2016. „Akkuyu Nuclear Power Plant from the Perspective of Energy Security: A Solution or a Deadlock? “ *Caucasus International* 6 (2): 151–66. Prieiga: <<https://www.researchgate.net/publication/312189032>> [Žiūrėta 2025 03 26]
22. Thies, Cameron G. 2009. „Role Theory and Foreign Policy. “ ResearchGate. April 1, 2009. Prieiga: <https://www.researchgate.net/publication/228985348_Role_Theory_and_Foreign_Policy> [Žiūrėta 2025 01 16]
23. Yavuz, M. Hakan. 2022. „The Motives behind the AKP’s Foreign Policy: Neo-Ottomanism and Strategic Autonomy.“ *Turkish Studies* 23 (5): 1–22. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/14683849.2022.2100700>> [Žiūrėta 2025 01 28]
24. Yavuz, M. Hakan, and Rasim Koç. 2016. „The Turkish Coup Attempt: The Gülen Movement vs. the State. “ *Middle East Policy* 23 (4): 136–148. Prieiga: <<https://doi.org/10.1111/mepo.12239>> [Žiūrėta 2025 02 20]
25. Yeltin, Hüseyin. 2021. „Türkiye ve S-400 Hava Savunma Sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya İlişkilerindeki Yeri.“ *Anadolu Strateji Dergisi* 3 (1): 65–78. Prieiga: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/63348/960208#article_cite> [Žiūrėta 2025 02 26]
26. Yılmaz, Şuhnaz. 2023. „Facing New Security Threats in an Era of Global Transformations: Turkey’s Challenges of Energy Security, Climate Change and Sustainability. “ *Turkish Studies* 24 (3): 714–738. Prieiga: <<https://doi.org/10.1080/14683849.2023.2179918>> [Žiūrėta 2025 04 06]

Šaltiniai

1. Alam, Hande Atay, and Euan McKirdy. 2016. „Turkey’s Erdogan to US: Hand over Exiled Cleric Gulen | CNN Politics.“ *CNN*. August 11. Prieiga:<<https://edition.cnn.com/2016/08/11/politics/turkey-us-fethullah-gulen-ultimatum/index.html>> [Žiūrėta 2025 02 15]
2. Aljazeera. 2017. „US Sends Arms to Kurdish Forces in Syria. “ *Aljazeera*. May 31. Prieiga: <<https://www.aljazeera.com/news/2017/5/31/us-begins-sending-weapons-to-kurdish-ypg-in-syria>> [Žiūrėta 2025 02 22]
3. Aljazeera. 2019. „Turkey Begins Ground Offensive in Northeastern Syria. “ *Aljazeera*, October 10. Prieiga:<<https://www.aljazeera.com/news/2019/10/10/turkey-begins-ground-offensive-in-northeastern-syria>> [Žiūrėta 2025 02 22]

4. Aljazeera. 2016. „Turkey Deploys More Tanks in Syria, Warns Kurdish YPG. “ *AlJazeera*. August 25. Prieiga: <<https://www.aljazeera.com/news/2016/8/25/turkey-deploys-more-tanks-in-syria-warns-kurdish-ypg>> [Žiūrėta 2025 02 22]
5. Bardakçı, Mehmet. 2021. „Is a Strategic Partnership between Turkey and Russia Feasible at the Expense of Turkey’s Relations with the EU and NATO? “ *Comparative Southeast European Studies* 69 (4): 535–59. Prieiga: <<https://doi.org/10.1515/soeu-2021-0001>> [Žiūrėta 2025 03 04]
6. BBC News. 2015. „Turkey Downing of Russia Jet ‘Stab in the Back’ - Putin. “ *BBC News*, November 24, 2015. Prieiga: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34913173>> [Žiūrėta 2025 03 05]
7. BBC News Türkçe. 2016. „Erdoğan’dan ABD’ye ‘PYD’ tepkisi: Bu nasıl ortaklık?, “ *BBC News Türkçe*, February 10. Prieiga: <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160210_erdogan_abd>
8. BBC News. 2017. „Turkey Air Strikes on Kurds in Syria and Iraq Spark US Concern. “ *BBC News*, April 25, 2017. Prieiga: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39708909>> [Žiūrėta 2025 02 22]
9. BBC News. 2019. „Turkey’s Erdogan ‘Threw Trump’s Syria Letter in Bin.’ “ *BBC News*, October 17, 2019. Prieiga: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50080737>> [Žiūrėta 2025 02 19]
10. BBC News Türkçe. 2017. „BBC Araştırması: Türkiye’de ABD’ye Olumsuz Bakış 3 Yılda Yüzde 28 Arttı - BBC News Türkçe.“ *BBC News Türkçe*, July 5, 2017. Prieiga: <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40506349>> [Žiūrėta 2025 02 15]
11. BBC. 2022. „Kuzey Suriye’nin Değişen Haritası: Türkiye Ne İstiyor?“ *YouTube*. December 21. Prieiga: <https://www.youtube.com/watch?v=sG_NpegGv9I> [Žiūrėta 2025 02 20]
12. BBC News Türkçe. 2019. „S-400 - Erdoğan: Mesele Doğrudan Egemenlik Haklarımızla İlgilidir, Geri Adım Atmayacağız - BBC News Türkçe.“ *BBC News Türkçe*, June 25, 2019. Prieiga: <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48756983>> [Žiūrėta 2025 03 12]
13. BBC News Türkçe. 2021. „15 Temmuz Darbe Girişimi: Türkiye Neden ABD’yi Suçluyor, Amerikan Yönetimi Ne Diyor? - BBC News Türkçe.“ *BBC News Türkçe*. February 5, 2021. Prieiga: <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55952909>> [Žiūrėta 2025 02 19]
14. Burhanettin, Duran. 2021. „Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: ‘Dünya Değişiyor, BM Sistemi de Değişmeli.’ “ *Kriter Dergi*. kriterdergi.com. October 2. Prieiga: <<https://kriterdergi.com/soylesi/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-dunya-degisiyor-bm-sistemi-de-degismeli>>

15. Burns.R, Baldor.L, and Lee.M. 2021. „Trump Defends Decision to Abandon Kurdish Allies in Syria.“ *AP News*. April 20, 2021. Prieiga: <<https://apnews.com/article/donald-trump-syria-ap-top-news-international-news-politics-ac3115b4eb564288a03a5b8be868d2e5>> [Žiūrėta 2025 02 23]
16. Çağatay, Gülşen. 2016. „Türkiye Enerji Merkezi Olma Yolunda.“ *Anadolu Ajansı*, 2016. Prieiga: <<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-enerji-merkezi-olma-olunda/637730>> [Žiūrėta 2025 03 16]
17. DeYoung, Karen. 2016. „Biden Warns Kurds Not to Seek Separate Enclave on Turkish-Syrian Border.“ *The Washington Post*, August 24, 2016. Prieiga: <https://www.washingtonpost.com/world/biden-visits-turkey-on-mission-to-repair-strained-relations/2016/08/24/bc684904-6a04-11e6-99bf-f0cf3a6449a6_story.html> [Žiūrėta 2025 01 25]
18. Deutsche Welle Türkçe. 2017. „Erdoğan’dan ABD’ye YPG Eleştirisi.“ *DW.com*, June 25, 2017. Prieiga: <<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-abdye-ypg-ele%C5%9Ftirisi/a-39407841>> [Žiūrėta 2025 01 25]
19. Ediger, Volkan, and Duygu Durmaz. 2017. „Energy in Turkey and Russia’s RollerCoaster Relationship.“ *Insight Turkey* 19 (1): 135–56. Prieiga: <<https://doi.org/10.2307/26300483>> [Žiūrėta 2025 03 14]
20. Erdoğan, R.T. 2020. „TürkAkım Projesi Yeni Dönemin Sembol Eserlerinden Biri Olacaktır. Hedefimiz, Ülkemizi Küresel Enerji Merkezlerinden Biri Haline Getirmektir.“ *X.com* 2020. Prieiga: <<https://x.com/RT Erdogan/status/1214954919897321473>> [Žiūrėta 2025 03 25]
21. Garamone, Jim. 2019. „Esper Condemns Turkey’s Syria Incursion, Says U.S. Stands with Syrian Democratic Forces.“ Joint Chiefs of Staff. October 11, 2019. Prieiga: <<https://www.jcs.mil/Media/News/News-Display/Article/1988255/esper-condemns-turkeys-syria-incursion-says-us-stands-with-syrian-democratic-fo/>> [Žiūrėta 2025 02 13]
22. İleri, Kasim. 2015. „Analysis - US Airstrikes Help Kurds Connect ‘Cantons’ in Syria.“ *Anadolu Ajansı*. 2015. Prieiga: <<https://www.aa.com.tr/en/politics/analysis-us-airstrikes-help-kurds-connect-cantons-in-syria/33244>> [Žiūrėta 2025 02 25]
23. Independent Türkçe. 2019. „CHP Lideri Kılıçdaroğlu: S-400’Ler Gerekli, Türkiye Savunma Sistemini Güçlendiriyor Diye Yaptırıma Maruz Kalması Kabul Edilemez.“ *Independent Türkçe*, July 15, 2019. Prieiga: <<https://www.indyturk.com/node/51341/haber/chp-lideri-k%C4%B1%C4%B1%C3%A7dar%C4%9Fflu-s-400ler-gerekli-t%C3%BCrkiye-savunma-sistemini-g%C3%BC%C3%A7lendiriyor>> [Žiūrėta 2025 02 27]

24. Kasapoğlu, Can. 2018. „Operation Olive Branch: A Political Military Assessment.“ Carnegie Endowment for International Peace. January 2018. Prieiga: <<https://carnegieendowment.org/posts/2018/01/operation-olive-branch-a-political-military-assessment?lang=en>> [Žiūrėta 2025 02 14]
25. Kerem Congar. 2019. „Türkiye Ile ABD Arasında Varılan 13 Maddelik Anlaşmada Neler Var? “ *Euronews*, October 17, 2019. Prieiga: <<https://tr.euronews.com/2019/10/17/turkiye-ile-abd-arasinda-varilan-13-maddelik-anlasmada-neler-var>> [Žiūrėta 2025 02 24]
26. Milliyet. 2018. „Ünlü Araştırmacı Adil Gür: Zeytin Dalı Harekatına Destek Yüzde 90.“ *Milliyet*, February 12, 2018. Prieiga: <<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/unlu-arastirmaci-adil-gur-zeytin-dali-harekatina-destek-yuzde-90-2608608>> [Žiūrėta 2025 02 04]
27. Ministry of Energy and Natural Resources (MENR). 2015. „Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2015-2019 Strategik Plan.“ *Ministry of Energy and Natural Resources*. Prieiga: <<https://policy.asiapacificenergy.org/node/2245/portal>> [Žiūrėta 2025 03 14]
28. NTV Haber. 2015. „Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Rusya Açıklaması.“ *NTV Haber*, October 4, 2015. Prieiga: <<https://www.ntv.com.tr/turkiye/rusya-cok-ciddi-bir-yanlis-icinde,rmUYtZDD3EK574I6kpw11A>> [Žiūrėta 2025 03 04]
29. NTV Haber. 2019. „Erdoğan ve Putin’den Açıklama.“ *NTV Haber*, August 27, 2019. Prieiga: <<https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-ve-putinden-aciklama,Uc3MOo4IKkieD1xoEdPzQ>> [Žiūrėta 2025 02 27]
30. Nuroğlu, Elif. 2018. „Enerji Koridoru ve Enerji Merkezi Olma Tartışmaları Arasında TANAP.“ Anadolu Ajansı. 2018. Prieiga: <<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/enerji-koridoru-ve-enerji-merkezi-olma-tartismalari-arasinda-tanap/1194508>> [Žiūrėta 2025 03 14]
31. Sabah. 2019. „Devlet Bahçeli: ABD’nin Türkiye’yi Durdurmak İçin Denemediği Yol Kalmadı.“ *Sabah.com.tr*, November 13, 2019. Prieiga: <<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/13/bahceli-abdnin-turkiyeyi-durdurmak-icin-denemedigi-yol-kalmadi>> [Žiūrėta 2025 02 18]
32. Saeed, Yerevan. 2015. „Russian Ambassador in Turkey Says PKK Not a Terrorist Organization.“ Rudaw.net. 2015. Prieiga: <<https://www.rudaw.net/english/middleeast/turkey/19102015>> [Žiūrėta 2025 02 24]
33. Şahin, Anıl. 2019. „Bakan Çavuşoğlu’ndan S-400 ve Su-57 Açıklaması.“ *SavunmaSanayiST*, April 23, 2019. Prieiga: <<https://www.savunmasanayist.com/bakan-cavusoglundan-s-400-ve-su-57-aciklamasi>> [Žiūrėta 2025 02 25]

34. Shlykov, Pavel. 2023. „The State of Strategic Hedging: Turkey’s Foreign Policy and Relations with Russia.“ *Russia in Global Affairs*. July 2023. Prieiga: <<https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-state-of-strategic-hedging/>> [Žiūrėta 2025 02 18]
35. Sönmez, Göktuğ. 2023. „Making Sense of the Turkish Air Strikes on Sinjar and Karachok.“ *Jamestown Foundation* 2023. Prieiga:<<https://webarchive.archive.unhcr.org/20230522092643/https://www.refworld.org/docid/591b03a64.html>> [Žiūrėta 2025 02 14]
36. TANAP. „TANAP.“ Prieiga: <[Www.tanap.com](http://www.tanap.com)> [Žiūrėta 2025 03 26]
37. The New York Times. 2015. „Russia Places Sanctions on Turkey.“ *The New York Times*, November 28, 2015. Prieiga: <<https://www.nytimes.com/2015/11/29/world/europe/russia-places-sanctions-on-turkey.html>> [Žiūrėta 2025 02 16]
38. Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanlığı. 2016. „2023 Hedeflerine Doğru Kutlu Yürüyüş Devam Edecek.“ Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanlığı. October 2, 2016. Prieiga: <<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38783/2023-hedeflerine-dogru-kutlu-yuruyus-devam-edecek#>> [Žiūrėta 2025 02 14]
39. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. 2018. „‘FETÖ’ nün Hile ve Tuzaklarına Karşı Adalet Teşkilatımızın Gösterdiği Güçlü Duruş Önemli.“ January 10 Prieiga:<<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89038/fetonun-hile-ve-tuzaklarina-karsi-adalet-teskilatimizin-gosterdigi-guclu-durus-onemli.html?>> [Žiūrėta 2025 01 11]
40. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. 2017. „Dışişleri Bakanı Sayın Çavuşoğlu’nun IX. Büyükelçiler Konferansı’ndaki Açılış Konuşması, 9 Ocak 2017.“ YouTube. January 18. Prieiga: <<https://www.youtube.com/watch?v=OqK6y184Tmw>>
41. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. 2019. „Speech by H.E. Mevlüt Çavuşoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey at the Opening Session of the Eleventh Ambassadors’ Conference, 5 August 2019, Ankara / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs.“ Prieiga: <<https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-bkon-acilis-konusmasi-5-08-19.en.mfa>> [Žiūrėta 2025 03 12]
42. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. 2022. „Türkiye’nin Uluslararası Enerji Stratejisi.“ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. 2022. Prieiga: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa> [Žiūrėta 2025 03 26]

43. United States government. 2020. „The United States Sanctions Turkey under CAATSA 231. “ United States Department of State. December 14, 2020. Prieiga: <<https://2017-2021.state.gov/the-united-states-sanctions-turkey-under-caatsa-231/>> [Žiūrėta 2025 01 27]
44. VOA. 2018a. „Erdoğan’dan ABD’ye Suriye Eleştirisi. “ VOA Türkçe - Haberler. February 6. Prieiga:<<https://www.voaturkce.com/a/erdogan-dan-abd-ye-suriye-elestirisi/4241165.html>> [Žiūrėta 2025 02 14]
45. VOA. 2018b. „Erdoğan’dan ABD’ye Bütçe Eleştirisi. “ VOA Türkçe - Haberler. February 13. Prieiga: <<https://www.voaturkce.com/a/erdogan-dan-abd-ye-butce-elestirisi/4251642.html>> [Žiūrėta 2025 02 12]
46. Wezeman, Pieter, Alexandra Kuimova, and Siemon Wezeman. 2021. „Trends in International Arms Transfers, 2020.“ *Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)*, March. Prieiga: <<https://doi.org/10.55163/mbxq1526>> [Žiūrėta 2025 03 16]
47. Yazıcıoğlu, Yıldız. 2016. „Enerji ve Turizm Boyutuyla Türk–Rus Yakınlaşması. “ *VOA Türkçe*, August 9, 2016. Prieiga: <<https://www.voaturkce.com/a/enerji-ve-turizm-boyutuyla-turk-rus-yakinlasmasi/3457790.html>> [Žiūrėta 2025 02 26]

Turkey's Quest for Strategic Autonomy: Dynamics of Relations with the US and Russia's Role in Military and Energy Policy in the 2015–2022 Period

Summary

The bachelor thesis focuses on the construction of Turkey's role in the region and in its relations with the US through the discourse of strategic autonomy and the role of Russia as an alternative partner in the structure of this discourse. The thesis aims to analyse Turkey's discourse of autonomous foreign policy and how the rapprochement with Russia has affected the dynamics of Turkey-US relations in the period 2015-2022. The objectives of the thesis are: to analyse the divergence of interests between Turkey and the US in Syria and how they have affected bilateral relations and how Russia's involvement in the conflict has impacted the bilateral relationship; to examine the importance of Turkish-Russian military cooperation for Washington's relations with Ankara; and to analyse how Turkey's ambition to become an energy hub in the region has affected Ankara's idea of strategic autonomy and the role that cooperation with Russia plays in the process. The study focuses on the rhetoric and policy actions implemented by the Turkish government to assert its role as an independent regional leader through the discourse of strategic autonomy. Using the Role Theory of International Relations and the methodology of discourse analysis, it was revealed that the persistent role conflicts with the US have led Turkey to develop a more self-reliant and autonomous foreign policy. Although Russia has replaced the US as an alternative, the rapprochement between Ankara and Moscow has not become a new alliance, but rather a pragmatic partnership focused on specific military and energy policy objectives. The clear recognition of the mutual roles of Turkey and Russia has allowed Turkey to strengthen its role as an independent regional leader in the Middle East. However, Turkey's growing energy integrity with Russia has created new dilemmas of interdependence and complicated Ankara's ability to pursue its ambition of strategic autonomy. This bachelor thesis is useful for those researching Turkey's foreign policy vision, its idea of strategic autonomy, and the application of role theory in bilateral state relations.

Priedas 1. Darbe panaudotos citatos

- 1.1 „Dünya 5'ten büyüktür' sözümüz küresel adaletsizliğe karşı yapılmış en büyük başkaldırıdır. “
Prieiga:<<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89038/fetonun-hile-ve-tuzaklarina-karsi-adalet-teskilatimizin-gosterdigi-guclu-durus-onemli.html?>>
- 1.2 „Ey Amerika! Size kaç kere söyledim. Siz bizimle beraber misiniz yoksa bu terör örgütü PYD ve YPG ile mi berabersiniz? <...> Bize ne PYD'yi, ne YPG'yi tanıtabilirsiniz. Biz hepsini iyi tanıyoruz. DAEŞ'i de iyi biliriz. Ama siz tanıyamadığınız için bölge kan gölüne döndü. Bu nasıl ortaklık anlamak mümkün değil. “
Prieiga:< [Erdoğan'dan ABD'ye 'PYD' tepkisi: Bu nasıl ortaklık? - BBC News Türkçe](https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55952909)>
- 1.3 „Amerika'nın 15 Temmuz'un arkasında olduğu apaçık ortada. Onların talimatıyla bunu icra eden de FETÖ idi. “
Prieiga: <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55952909>>
- 1.4 „Sooner or later the US will make a choice. Either Turkey or FETO. “
Prieiga:<<https://edition.cnn.com/2016/08/11/politics/turkey-us-fethullah-gulen-ultimatum/index.html>>
- 1.5 „Islamic State should be completely cleansed, this is an absolute must. But it's not enough for us ... The PYD and the YPG militia should not replace Islamic State there. “
Prieiga:<<https://www.aljazeera.com/news/2016/8/25/turkey-deploys-more-tanks-in-syria-warns-kurdish-ypg>>
- 1.6 „Maalesef, müttefik dediğimiz, dost bildiğimiz ülkeler, Türkiye'nin bütünlüğüne göz dikmiş terör örgütleriyle iş birliği yapmakta sakınca görmüyorlar. Bu terör örgütüne verilen silahları daha sonra geri alacaklarını söyleyerek Türkiye'yi kandırdıklarını sananlar, hayati bir yanlış yaptıklarını eninde sonunda anlayacaklar. Ama onlar için iş işten geçmiş olacak. Biz tüm ikazlarımıza rağmen, terör örgütlerine verilen silahlarla ülkemize atılan her kurşunun, dökülen her damla kanın faturasını, o silahların asıl sahiplerine çıkartacağız. “
Prieiga: <<https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fandan-abdye-ypg-ele%C5%9Ftirisi/a-39407841>>
- 1.7 „Peki niye duruyorsunuz orada? Hadi çıkın. Kimleri getirdiniz oraya PYD'yi, YPG'yi, PKK'yı... Onları getirip yerleştiriyorsunuz, bize Mümbiç'e gelmeyin diyorsunuz. Biz Mümbiç'e topraklarını asıl sahiplerine teslim etmek için geleceğiz, bizim farkımız bu.“
Prieiga: < <https://www.voaturkce.com/a/erdogan-dan-abd-ye-suriye-elestirisi/4241165.html> .>
- 1.8 „Stratejik ortağımız, mütefikimiz YPG'e ciddi anlamda parasal desteği, yaptığı silah yardımı yapmıyormuş gibi, yapma kararına alması, herhalde bizim de aldığımız ve alaçağımız kararları

etkeleyecektir ve etkelemektir.<...> Bizi vururlarsa sert karşılık veririz diyenlerin ömürlerinde hiç Osmanlı tokadi yememiş oldukları da çok açıktır. “

Prieiga: <<https://www.voaturkce.com/a/erdogan-dan-abd-ye-butce-elestirisi/4251642.html>>

1.9 „Prevent the creation of a terror corridor across our southern border and to bring peace to the area“.

Prieiga:<<https://www.aljazeera.com/news/2019/10/10/turkey-begins-ground-offensive-in-northeastern-syria> >

1.10 „Let's work out a good deal! You don't want to be responsible for slaughtering thousands of people, and I don't want to be responsible for destroying the Turkish economy <...> Don't be a tough guy. Don't be a fool! “

Prieiga: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50080737>>

1.11 „National Security concern is above of everything for us for our nation. Therefore, this is a legitimate security concern and we of course expect our allies to recognize this and to respect this and if they prefer to continue this language or threatening, frankly speaking, we are not afraid of this and we know that if we cannot eliminate this terrorists today at the other side of the border, in the future it will be much more difficult and maybe it will not be possible. It is more important than the sanctions right now and this is vitally important for us. That's why there is a Unity within the country as well and we are not afraid of the sanctions. “

Prieiga: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50080737>>

1.12 „İki ülke arasındaki soğukluk, gerginlik ve güvensizlik atmosferi günden güne derinleşip genişlemektedir. ABD'nin Türkiye'ye hasbi ve dostane yaklaşmaması, sürekli yaptırım tehdidiyle diyalogları zehirleme arayışı mazur ve makul görülemez bir çarpıklıktır. Stratejik ortaklıkla temellenen irtibatların kesilmesiyle birlikte müttefiklik bağlarının kopartılması hususunda planlı bir çabanın çoktandır tedavülde tutulduğu bilinen ve saklanması artık mümkün olmayan bir gerçektir. Elbette bunun vebali ise tamamıyla ABD yönetiminin sırtındadır. <...> ABD'nin bilhassa terörle mücadelemizi söndürmek amacıyla tevessül ve teşebbüs etmediği karanlık yol ve yöntem neredeyse kalmamıştır.<...> ABD, terör örgütü YPG/PKK'yı alenen desteklemiş, tarihin ve insanlığın neresinde durduğunu alçalarak göstermiştir.<...> Ne yazık ki ABD, Türkiye'ye karşı terör örgütleriyle aynı cephenin içinde, aynı emel ve eylem kulvarının izindedir.<...> ABD Başkanı'nın PKK/YPG'yi kollayan, teröristbaşıyla müzakereyi dayatan,9 Ekim 2019 tarihli skandal mektubu eşi benzeri görülmemiş bir rezalet olarak milli hafızalara kazanmıştır. <..> ABD, terör örgütlerini açıktan kollamakla sözde Kürdistan, yani ikinci İsrail devletinin alt yapısını oluşturmaya taammüden azmetmiş, bu ihanete ayan beyan hizmet ederek politikalarını buna göre

belirlemiştir.<...> Şu hususu bütün dünya bilmelidir ki, Türk milleti tamamıyla Sayın Cumhurbaşkanımızın yanındadır. “

Prieiga: <<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/13/bahceli-abdnin-turkiyeyi-durdurmak-icin-denemedigi-yol-kalmadi>>

1.13 „Dünya genelinde yeni ve çok vahim bir darbe mekaniği ekonomik eşitsizlik kılıfıyla, toplumsal memnuniyetsizlik kisvesiyle harekete geçirilmiştir.<...> Yeni dünya düzenin kapıları karmaşa ve kaos dönemine açılmıştır.<...> Çünkü her şey birbirine karışmış, kriz ve kamplaşma küresel düzlemde ağlarını örmüştür.<...> Dostlukla düşmanlık anbean değişirken, etnik, dini, mezhebi hassasiyetler kışkırtılmakta, kanlı terör örgütleri gelişmiş ve güç sahibi egemen devletlerin yeni ortakları olarak öne çıkmaktadır.<...> Adaletsiz ve insafsız bu dünya düzeni sürdürülemez aşamadır.<...> Türkiye ise çok tehlikeli barbar senaryoların hedef ülkesidir. “

Prieiga: <<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/13/bahceli-abdnin-turkiyeyi-durdurmak-icin-denemedigi-yol-kalmadi>>

1.14 „This operation puts our partners in harm's way. It risks the security of ISIS prison camps and will further destabilize the region. “

Prieiga:<<https://www.jcs.mil/Media/News/News-Display/Article/1988255/esper-condemns-turkeys-syria-incursion-says-us-stands-with-syrian-democratic-fo/>>

1.15 „Rusya'nın Suriye'deki operasyonların Türkiye açısından kabul edilebilir bir tarafı yoktur. Bu durum Rusya'yı bölgede zamanla yanlızlığa götürür. Türkiye'ye rağmen attığı bu adımlar bizi üzmemekte ve tedirgin etmektedir. Rusya'nın Suriye ile bir sınırı yok. Rusya burada neyi gerçekleştirme gayreti içinde. Suriye de rejim böyle bir talepte bulundu diye gerçekleştiriyor. Her rejim istedi diye böyle bir operasyon yapma zorunluluğu yok. “

Prieiga:<<https://www.ntv.com.tr/turkiye/rusya-cok-ciddi-bir-yanlis-icinde.rmUYtZDD3EK574I6kpw1A>>

1.16 „Türkiye'nin mültecilerle ilgili yükü büyük. Bunu çok iyi biliyoruz. Sınırlarının güvenliğini sağlaması lazım, Türkiye'nin meşru çıkarları bunu gerektiriyor. Türkiye'nin güney sınırlarında bir güvenlik bölgesi oluşturulması, Suriye'nin toprak bütünlüğü açısından olumlu bir adımdır. Bu bağlamda, söz konusu bölgede gerginliği azaltacak tüm adımları destekliyoruz. “

Prieiga:<<https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-ve-putinden-aciklama,Uc3MOo4IKkiueD1xoEdPzQ>>

1.17 „Sipariş ettiğimiz S-400 hava savunma sistemlerini önümüzdeki ay teslim almaya başlıyoruz. Güvenlik ihtiyaçları konusunda farklı tedarik seçeneklerine kapımız daima açık olmuştur.<...>

Türkiye bu konuda izin almak, hele hele baskılara boyun eğmek durumunda değildir.<...> S-400 meselesi doğrudan egemenlik haklarımızla ilgili bir konudur ve bundan geri adım atmayacağız. “

Prieiga: <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48756983>>

1.18 „Şu anda Savunma Sanayii Başkanımı burada bırakıyorum. Elemanlarımızın yetiştirilmesi, burada yine aynı devam ediyor. Bu dayanışmamızı savunma sanayinin birçok alanında sürdürülmeye istiyoruz. Bu yolcu uçaklarında olabilir, savaş uçaklarında olabilir. Tüm mesele buradaki dayanışma ruhudur. Bu dayanışma ruhunu biz bundan sonraki süreçte radar karıştırıcılar olsun, roketlerde olsun, savunma sistemlerinin değişik alanlarında olsun yapabileceğimizi notlarımıza aldık, bunları süratle geliştireceğiz.“

Prieiga:<<https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-ve-putinden-aciklama,Uc3MOo4IKkiueD1xoEdPzQ>>

1.19 „F-35 meselesi, NATO ile ilişkiler meselesi önemli ama bu coğrafyada hava savunma sistemindeki açıklar kabul edilemez. Sistemin güçlendirilmesi, bu kapsamda S-400'lerin alınması gereklidir. Amerika'nın yaptırımları ne olacak bilmiyorum ama Türkiye'nin savunma sistemini güçlendiriyor diye yaptırıma maruz kalması kabul edilemez. Biz doğru bulmayız.“

Prieiga:<<https://www.indyrturk.com/node/51341/haber/chp-lideri-k%C4%B1%C4%B1%C3%A7daro%C4%9Flu-s-400ler-gerekli-t%C3%BCrkiye-savunma-sistemini-g%C3%BCA7lendiriyor>>

1.20 „Batının üstün olduğu şeklindeki sorun üreten anlayışın sonuna geldik. Yüzyıllara sari Batı hegemonyası artık bitmiştir. Yeni bir uluslararası sistem ortaya çıkıyor.<...> Türkiye gibi yükselen güçler artık küresel siyasette ağırlığı olan bir oyuncuya dönüştü. <...> Bizim yaklaşımımız şu: böyle bir dünya siyasetini reforma tabi tutmadan mevcut haliyle, mevcut yapılarla sürdürmeye kalkarsanız daha kötü sorunlarla karşılaşacağız. Vakit varken sistemin aksayan yanlarını masaya yatıralım ve konuşalım. Türkiye yıllardan bu yana uluslararası terörizmle ilgili çok açık ve net konuştu. Dünyaya demokrasi çağrısı yapanlar, insan hakları dersi vermeye kalkanlar teröristlerle iş tutuyor, onlara tırlar dolusu silah yardımı yapıyor. “

Prieiga:<<https://kriterdergi.com/soylesi/cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan-dunya-degisiyor-bm-sistemi-de-degismeli.>>

1.21 „Diversify supply networks and resources to strengthen our energy security. Turkey aims to contribute to regional and global energy security and to become a regional energy trading hub. “

Prieiga: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa.>

1.22 „Türkiye, kaynak çeşitliliğini oluşturduğunda, doğru altyapı yatırımlarıyla doğalgaz ve elektrikte tedarik güvenliğini sağlayan bir enerji merkezi konumuna gelebilir. “

Prieiga: <<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-enerji-merkezi-olma-olunda/637730>>

1.23 „Rus dostlarımızla beraber büyük emek harcadığımız, hem ikili ilişkilerimiz hem de bölgemizdeki enerji haritası bağlamında tarihi nitelikte bir projedir. Türkiye olarak son yıllardaki yatırımlarımızla, kendimizle birlikte bölge coğrafyası için de önemli bir doğalgaz arz kapasitesi ve ticaret merkezi oluşturacak altyapıya kavuştuk.<...> Hedefimiz, ülkemizi küresel enerji merkezlerinden biri haline getirmektir. Sahip olduğumuz potansiyeli tam manasıyla harekete geçirdiğimizde ortaya çıkacak katma değerden tüm bölgenin istifade edeceğine inanıyoruz. “

Prieiga: <<https://x.com/RT Erdogan/status/1214954919897321473>>